källan

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

SLS

1 / 2019

Susanna Alakoski ger Vasas fabriks-kvinnor upprättelse

Forskaren som föll för fotboll

Eva-Stina Byggmästar tog Abramsgården med storm

Vardagens rum • Författareföreningen 100 år

INNEHÅLL

1 Ledare
6 Med passion för vetenskapen
10 När författandet blev ett yrke
14 Huset som talar till mig
15 Den föränderliga vardagen
18 Ut i offentligheten
20 Hon skildrar fabriksarbeterskornas oberättade liv
24 Ett yrväder drog in i Abramsgården
28 Detektivarbete med rättigheter
30 Musiken i din vardag
32 En hyllning till forskningen
34 Fyra frågor till Glenda Goss
36 Bollsinne
38 Teaterarkiv, fotografier och interneringsläger
44 Nytt ur SLS utgivning
49 Programkvällar hösten 2019

källan

Källan. Svenska litteratursällskapet informerar 1/2019 (26:e årgången). Utgivare: Svenska litteratursällskapet i Finland, PB 158, 00171 Helsingfors. www.sls.fi, tfn 09 618777, e-post: info@sls.fi

Ansvarig utgivare: Marika Mäklin. **Redaktörer**: Hedvig Rask, Hanna Riska, Jörgen Scholz. **Övriga redaktionsmedlemmar**: Nina Edgren-Henrichson, Christer Kuvaja, Kristina Linnovaara, Jonas Lång, Jennica Thylin-Klaus. **Layout**: Antti Pokela. **Fotograf** (när inte annat anges): Janne Rentola. Arkivbilder ur egna samlingar. **Tryck**: Nordprint, Helsingfors 2019. **ISSN-L** 1237-8356. **ISSN (print)** 1237-8356. **ISSN (online)** 2242-6787.

Omslagsbild: Susanna Alakoski, foto Johannes Tervo. **Arkivbildernas signum:** s. 23 ÖTA 112-8, s. 38 SLSA 1390, s. 40–41 SLS 2323, s. 42 ÖTA 339

SLS SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

LEDARE

Ett sällskap i (fram)tiden

– SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET … något slags hemligt sällskap i Sverige där professorer debatterar äldre litteratur?

– De ger visst ut historiska böcker, Runeberg och Topelius, typ.

Så här svarade två unga finlandssvenska högskolestudenter på en fråga om vad de vet om Svenska litteratursällskapet i Finland. En bredare rundfråga bland unga utanför SLS omedelbara intressentgrupp visade en liknande vag och rätt ointresserad uppfattning om sällskapet och dess syfte.

Samtidigt, om man ser till de artiklar som ingår i detta nummer av Källan, framträder bilden av en mångfacetterad verksamhet som på flera olika sätt bidrar till att samla och sprida vittnesbörden om svensk kultur i Finland. Svenska litteratursällskapet berättar det svenska Finlands berättelse ur en mångfald av perspektiv. Det verkar alltså som om berättelserna inte riktigt når ut till yngre generationer. Har det kanske hela tiden varit så att intresset för sällskapets ymnighetshorn vaknar först i lite högre ålder? Varför är det månntro så och är det alls viktigt?

Den första frågan vågar jag försiktigt besvara jakande, med tanke på sällskapets uttalade uppdrag med tydliga akademiska dimensioner. Samtidigt är skolan en av SLS prioriterade målgrupper. Tanken är att plantera intresset för sällskapets temasfärer via skolan. Det kan sedan blomma upp i ett framtida mer aktivt engagemang för SLS aktiviteter och utbud.

Men här finns idag en utmaning. Då de ungas litteraturläsning blir ovanligare, pappersböcker känns gammalmodiga och såväl texter som andra kulturyttringar i allt högre grad flyttat till virtuella världar, skärmar och digitala medier, har kanske samtidigt det gemensamma svenska kulturgodset i Finland fått en mindre central plats i de ungas liv och bland deras berättelser. Då detta kombineras med ett något snävt nyttotänkande som präglat värdediskurser i samhället – även diskurser om unga på 2000-talet och deras framtid – så har det nog inte främjat ett intresse för vad det är att vara människa och för de faktorer som gör att vi är just de vi är. Alltså just det som sällskapet vill samla och sprida vittnesbörd om!

Så är det alls viktigt? Ja är mitt tveklösa svar på frågan! Delade berättelser och identiteter är avgörande för att en människa mår bra och blir hel. Därför vill jag ge min tid och mitt engagemang för att göra sällskapet och dess kulturgärningar kända och relevanta också för yngre generationer. Vi kan stöda berättande som engagerar och knyter samman. SLS har förutsättningar att berätta så att unga vill lyssna. Det vi får anstränga oss för ytterligare är att hitta format, kanaler och plattformar som för ut berättelserna till nya generationer. På det sättet kan SLS fortsätta locka till sig aktiva vänner av det svenska i Finland och vara en viktig kugge i det finländska samhället.

MONA FORSSKÅHL

Mona Forsskåhl är rektor för yrkeshögskolan Arcada och medlem av SLS vetenskapliga råd.

"SLS har förutsättningar att berätta så att unga vill lyssna. Det vi får anstränga oss för ytterligare är att hitta format, kanaler och plattformar som för ut berättelserna till nya generationer."

Tvåspråkigt seminarium om varumärket Finland

Marknadsföringen av Finland på 1800-talet var temat för SLS och Statsrådets kanslis gemensamma seminarium *Miten Suomi-brändiä rakennettiin 1800-luvulla? Snellman, Topelius och Mechelin som Finlands 'Founding Fathers'* på Ständerhuset i Helsingfors den 15 mars.

Under det välbesökta evenemanget lanserades Raimo Savolainens bok *Med bildningens kraft. J.V. Snellmans liv* och en digital utgåva av Zacharias Topelius *Finland i 19de seklet*, utgiven av Katarina Pihlflyckt. Utöver Savolainen och Pihlflyckt höll också Jens Grandell, Rainer Knapas och Risto Volanen föredrag. Lotta Backlund var konferencier och Charlotta Kerbs uppträdde med Topeliusinspirerad musik.

Från vänster: Jens Grandell, Raimo Savolainen, Rainer Knapas och Katarina Pihlflyckt, med Ständerhuset i bakgrunden.

Kaneli Johansson (t.v.) och Kirsi Kiviniemi under prisutdelningen i SLS hus i Helsingfors.

Pro gradu-avhandlingar om ekofeminism och uttal fick pris

SLS har belönat litteraturvetaren Kaneli Johansson och språkvetaren Kirsi Kiviniemi för deras pro gradu-avhandlingar.

Kaneli Johansson belönades med Josua Mjöbergs pro gradupris i litteraturvetenskap för avhandlingen *"Jag är rädd att jag har jord i min mun". En ekofeministisk läsning av Sara Stridsbergs* Darling River. Johansson har studerat nordisk litteratur vid Helsingfors universitet.

Kaneli Johanssons läsning av Sara Stridsbergs roman *Darling River* (2010) beskrivs i prismotiveringen som nyskapande och självständig. Hon lyfter fram bland annat motståndet mot att naturen och kvinnan sammankopplas i offerställning gentemot människan och mannen.

– När jag hade läst *Darling River* och andra böcker av Sara Stridsberg tyckte jag att det fanns en naturtematik i dem som ingen uppmärksammat, trots att många har analyserat hennes böcker ur ett feministiskt perspektiv. Men de ekologiska och feministiska perspektiven utesluter inte utan stöder varandra. De kan blottlägga samma typer av maktstrukturer.

Kirsi Kiviniemi tilldelades Lars och Bojen Huldéns pro gradupris i språkvetenskap för avhandlingen *En fonetisk studie om svenskan i Sideby och Skaftung*.

Kirsi Kiviniemi har undersökt olika uttalsdrag i den dialekt som talas i Sideby och Skaftung i Kristinestad. Materialet har hon själv samlat in genom intervjuer med fem informanter. I prismotiveringen konstateras att arbetet är metodologiskt både ambitiöst och mycket noggrant och gediget.

Kirsi Kiviniemi har studerat svenska vid Jyväskylä universitet och där blev hon intresserad av uttalsforskning.

– Jag ville undersöka uttalet i dialekter eftersom man forskat ytterst lite om det. Forskningen kring finlandssvenska dialekter har mest gällt ordförråd och meningsbyggnad. Orsaken till att det blev dialekten i de här två byarna är att jag har varit där om somrarna under barndomen.

Pristagarna fick ett pris om 1 000 euro var.

Redaktör Hanna Kurtén presenterar SLS nya läromedel på Educamässan i Helsingfors.

Nytt Topeliuslärömedel fungerar i många ämnen

SLS deltog i Educamässan i Helsingfors i januari. I SLS monter presenterades det nya läromedlet *Zacharias Topelius för lågstadiet* som är ett gratis, digitalt läromedel för grundskolans lägre årskurser, särskilt årskurs 5 och 6. Läromedlet har tagits fram av Schildts & Söderströms Läromedel på uppdrag av SLS. I montern fick lärarna se närmare på läromedlets tolv tematiska helheter som är kopplade till främst modersmål, men också historia, musik och bildkonst. SLS var också med på två av Schildts & Söderströms workshoppar och presenterade våra gratis läromedel i modersmål, historia och musik med material för både grundskolan och gymnasiet.

Fred Karlsson hedrades med porträtt

I maj avtäcktes SLS tidigare ordförande Fred Karlssons porträtt under festliga former. Porträttet på Karlsson kommer att hänga i SLS auditorium i Helsingfors som en del av porträttgalleriet med SLS samtliga tidigare ordförande.

Porträttet är målat av konstnären Kaj Stenvall, som bland annat är känd för sina tavlor med ankmotiv. Den här tavlan är ändå ett realistiskt porträtt, som enligt Stenvall stilmässigt inspirerats av den holländska konstnären Vermeer.

Fred Karlsson är professor emeritus i allmän språkvetenskap vid Helsingfors universitet. Han var SLS ordförande 2013–2017. Under Karlssons tid som ordförande genomfördes bland annat en revision av SLS stadgar, som klargjorde sällskapets förvaltning med två jämställda beslutsorgan, vetenskapliga rådet och finansrådet.

Både Fred Karlsson (t.v.) och konstnären Kaj Stenvall var mycket nöjda med porträttet. Foto: Anna Betlehem.

Guldkorn ur arkivet

"Topphemliga" skämtteckningar från militärtjänstgöring i Dragsvik ingår i en ny donation till SLS arkiv.

Donationen består av brev, fotografier, dagböcker och andra handlingar som tillhört medlemmar av släkten Petrell. Det mångsidiga släktarkivet sträcker sig över flera generationer. Av särskilt intresse är brev och handlingar som ger en inblick i efterkrigstidens Finland, Sverige och Tyskland.

I arkivet ingår ett "Masi-häfte" som tillhört Christian von Herzack (1939–2009). Masi är det finska namnet på en tecknad serie om Beetle Bailey (sv. Knasen), en lat soldat i amerikanska armén. I häftet, som Herzack klassat som "top secret", karikerar han sin tid som beväring i Dragsvik 1960–1961. Häftet innehåller flera omsorgsfullt utförda skämtteckningar, vitsar och verser som driver med jargongen och disciplinen i armén, en ordlista med militärslang med mera. Texterna har tecknats ner med mycket prydlig handstil. Återstående dagar räknas medan drömmen om frihet och det civila livet hägrar.

Christian von Herzack var son till Wolfgang von Herzack (1901–1945) och Brita von Herzack (född Petrell, 1916–2015). Det konstnärliga intresse som kommer till uttryck i karikatyrteckningarna i "Masi-häftet" tog han sedermera vara på. Under senare delen av 1960-talet flyttade han till Århus där han utbildade sig till dekoratör och frilansarbetade för olika företag med dekorations- och illustrationsuppdrag.

Anna von Bonsdorff är arkivarie på SLS.

Hilma Granqvist deltar i skördearbetet, våren 1926. Fotograf okänd.
Hilma Granqvists arkiv/Palestine Exploration Fund, London.

MED PASSION FÖR VETENSKAPEN

Hilma Granqvist var en exceptionell forskare som gjorde banbrytande fältarbete i Palestina på 1920-talet. Ändå har hon varit något av en doldis i Finland. Nu digitaliserar SLS och Finlands Mellanösterninstitut stora delar av hennes professionella arkiv.

ÅR 2011 HADE MEDELHAVSMUSEET i Stockholm en utställning med temat Gaza. När Palestinas kulturminister, som deltog i invigningen, hörde att intendent **Sofia Häggman** är från Finland utbrast han ”The country of Hilma Granqvist!”. Häggman hade aldrig hört namnet förut, men tänkte att det lät väldigt finlandssvenskt.

– Så jag googlade snabbt medan de andra minglade på mottagningen. Av ren nyfikenhet ville jag veta vem den här kvinnan var, berättar Häggman.

Där väcktes hennes intresse för den finlandssvenska etnologen Hilma Granqvist som under 1920- och 1930-talen gjorde banbrytande fältarbete i byn Artas i Palestina.

– Som kvinna hade hon tillgång till kvinnornas sfär i en vanlig palestinsk bondby, ett område som andra forskare i det heliga landet inte hade kunnat studera. Av den enkla anledningen att de oftast var män, säger Häggman som skrivit en biografi om Hilma Granqvist som utkom 2016.

Teologi låg också som grund för Granqvist, hon åkte till Palestina för att studera Gamla testamentets kvinnor i ”levande livet”. Palestina betraktades nämligen som en plats där tiden stått stilla.

”Som kvinna hade hon tillgång till kvinnornas sfär i en vanlig palestinsk bondby, ett område som andra forskare i det heliga landet inte hade kunnat studera. Av den enkla anledningen att de oftast var män.”

– När hon kom dit insåg hon att det inte alls var så. Det var ett levande samhälle, så Granqvist bytte bana och gjorde sådant som ingen gjort förut, säger Häggman.

Exceptionell forskare

Trots sina forskargärningar är Hilma Granqvist okänd för många finländare. Också redaktören **Kira Pihlflyckt** kom i kontakt med Granqvist utanför Finland. År 2013 deltog hon i en konferens i Kairo där en brittisk antropolog höll ett anförande om Granqvist.

Kira Pihlflyckt jobbar med Hilma Granqvists arkiv i London. Granqvist var helt exceptionell, menar Pihlflyckt, hon bröt mot 1920-talets konventioner för att få ägna sig åt sin forskning. Foto: Palestine Exploration Fund, London.

– Det är intressant att jag inte hade hört om henne tidigare med tanke på att jag sysslat med Mellanöstern, säger Pihlflyckt.

Efter konferensen föddes en idé om att digitalisera Granqvists arkiv som finns delvis i London, delvis i Åbo. Pihlflyckt jobbar nu med arkivet i London.

– Granqvist var helt exceptionell. På 1920-talet var det inte oerhört att kvinnor forskade och reste, men det var ändå ovanligt att en kvinna från Finland gjorde det, säger Pihlflyckt.

Enligt henne är det intressant att Granqvist kom från en ”vanlig” familj och inte hade någon akademisk bakgrund i släkten. Hon hade inte heller någon större ekonomisk trygghet när hon åkte till Palestina.

– Men hon brann för att göra riktig vetenskap. Det är fascinerande hur hon gav upp allt annat för att vara forskare, säger Pihlflyckt.

Handfallna handledare

I Artas förde Hilma Granqvist detaljerad statistik över äktenskapen i byn. Inte bara de levande gifta paren, utan alla äktenskap som samhället kunde minnas. Det här resulterade i en folkräkning och ett släktträd.

– Det är den första och sista studien av sitt slag i Palestina. Historien har gjort hennes forskning angelägen på ett sätt hon inte hade förutspått, säger Sofia Häggman.

Att Granqvist kom att bana väg för ny etnologisk forskning skedde ändå lite av en slump. Häggman säger att hon av sina lärare fick ett ”kvinnoämne”, och tanken var att göra en litteraturstudie. När Granqvist inte hittade någon litteratur åkte hon till Berlin och kom i kontakt med andra sätt se på forskning.

– Vetenskapssynen i Helsingfors var lite gammaldags.

Det var också det som blev Granqvists stötesten. Hennes handledare kunde inte se det nya och unika i hennes forskning.

– Granqvist hade koffertarna fulla av nytt forskningsmaterial. Det hade inte hänt förut så professorerna i Helsingfors visste inte hur de skulle handleda henne, säger Häggman.

Trots handledarnas bristande intresse gjorde Granqvist nyskapande forskning.

”Granqvist hade koffertarna fulla av nytt forskningsmaterial. Det hade inte hänt förut så professorerna visste inte hur de skulle handleda henne.”

– Det är beundransvärt hur självständigt hon har använt sig av metoderna och forskat på sitt eget sätt, säger Pihlflyckt.

En alltför empirisk avhandling

Dispyten med handledarna ledde till att Granqvist inte fick disputera vid Helsingfors universitet. Som orsak angavs att avhandlingen var alltför empirisk. Men hon gick sin egen väg och tack vare goda kontakter med sociologen **Edvard Westermarck** fick hon disputera vid Åbo Akademi.

Enligt Sofia Häggman negligerades hon inte enbart på grund av illvilja, men de manliga auktoriteterna vid Helsingfors universitet hade svårt att inse värdet i hennes forskning.

– Det fanns också ett visst mått av akademisk avundsjuka. De hade själva velat göra något banbrytande. Granqvist hade skaffat sig kontakter utomlands som de inte kunde få.

Palestinaforskningen är av intresse än i dag. Granqvist har bland annat skrivit ner och bevarat en lokal arabisk dialekt. Hennes noggranna statistik har också varit till hjälp i lokala fredsförhandlingar i Palestina: den visar att familjer på olika sidor av en fejd någon gång haft släktskap via äktenskapsallianser.

– Hennes dokumentation är otrolig. Det finns inte någon annan lika enhetlig dokumentation bevarad över en by. I dagens förändrade Israel är det betydelsefullt, säger Pihlflyckt.

Text: Michaela von Kügelgen

Hilma Granqvists arkiv finns digitalt på ***granqvist.sls.fi.***

Seminarium lyfter fram modiga kvinnor

Vill du veta mer om Hilma Granqvist och andra kvinnliga föregångare? SLS seminarium *Modiga kvinnor* som ordnades i januari finns tillgängligt på sls.fi. På seminariet lyfter forskare och debattörer fram sex modiga finländska kvinnor vars gärningar lämnat ett stort avtryck.

Utöver Sofia Häggmans presentation av Hilma Granqvist berättar Julia Dahlberg om den banbrytande konstnären och författaren Helena Westermarck, som arbetade hårt för att kvinnors intellektuella strävanden skulle uppmärksammas.

Mia Åkerfelt föreläser om den Ålandsbördiga byggmästaren Hilda Hongell, som präglat Mariehamn med sin byggnadskonst. Erkki Tuomioja berättar om sin mormor, författaren och politikern Hella Wuolijoki, och om hennes väninna Aino Malmberg som var feminist på vänsterkanten.

Minna Maijala presenterar författaren Minna Canth och Kirsi Vainio-Korhonen talar om modiga barnmorskor. Ebba Witt-Brattström föreläser om orädda kvinnor som gått till angrepp mot sexuella trakasserier.

Du hittar seminariet på sls.fi/evenemang.

Skrivandets villkor och gemenskap utkom till Finlands svenska författareförenings 100-årsjubileum i maj. Bokens författare Stefan Nygård och Henrika Tandefelt bläddrar i den nyutkomna boken tillsammans med Hannele Mikaela Taivassalo och Johan Bargum från författareföreningen.

När författandet blev ett yrke

Finlands svenska författareförening firar sitt 100-årsjubileum med ett omfattande verk om föreningens historia. I boken Skrivandets villkor och gemenskap *sammanflätas författaridentitetens framväxt med samhällsutvecklingen i stort.*

Text och foto: Peik Henriksson

Det nordiska samarbetet har alltid varit centralt för författareföreningen. När föreningen grundades 1919 var det för att Finland skulle kunna sända också svenskspråkiga författare till en nordisk författarkongress i Köpenhamn samma år. Bilden från kongressen är hämtad ur författaren Kyösti Larsons (Larin-Kyösti) fotoalbum, han var en av representanterna för Suomen Kirjailijaliitto. Finska Litteratursällskapet/KIA. Kyösti Larsons arkiv.

REDAN FÖR FLERA ÅR sedan kom man inom författareföreningen till att föreningen borde få till stånd en bok om sina 100 år, och helst med ett helt annat grepp än i 50-årshistoriken skriven av **Mårten Ringbom**.

– Mårtens historik är i sig ett förträffligt verk, men som styrelsemedlem skrev han föreningens historia ur ett inifrånperspektiv, berättar föreningens tidigare ordförande **Johan Bargum**. Nu ville vi göra tvärtom, och anlita utomstående yrkeshistoriker med ett större samhälleligt och idéhistoriskt perspektiv.

Historikerna **Henrika Tandefelt** och **Stefan Nygård** uppfyllde de kriterierna väl, och när *Källan* träffar dem på centrumbiblioteket Ode i Helsingfors har det pinfärska verket precis kommit från tryckeriet.

– Vi fick väldigt fria händer att granska författareföreningen både samhällspolitiskt och idéhistoriskt, säger Henrika Tandefelt.

De två historikerna har kunnat botanisera i det enorma material som finns både i SLS arkiv och författareföreningens kansli.

– Vi har dessutom dykt ner i en fascinerande värld med gamla tidningsartiklar om sådant som man knappast i dag skulle skriva reportage om, säger Tandefelt. Där finns stora debatter och detaljbeskrivningar från årsmöten och årsfester.

”Trycket från sociala medier har lett till att författare till och med förväntas vara närvarande dagligen som någon sorts offentlig persona."

Symboliskt kapital

Stefan Nygård betonar att de inte har skrivit litteraturhistoria, även om det är de skrivande människorna som står i centrum för boken.

– Vi har försökt se hur man inom författareföreningen under olika tider har lyckats skapa en viss intressegemenskap, vilket inte alls alltid varit något självklart.

Ett av många angreppssätt har varit att ta fasta på den franska sociologen **Pierre Bourdieus** teorier om symboliskt kapital som används i ett socialt fält, i det här fallet det litterära fältet.

– Litteraturproduktionen, litteraturkonsumtionen och litteraturkritiken bildar ett spännande fält där författarnas och litteraturens position förhandlas, säger Stefan Nygård. Spelreglerna har varit olika under olika tider, vilket vi följer upp i boken. I början var gränsen mellan författarna och förläggarna inte tydlig, vilket syns i författarnas svaga fackliga identitet.

I början av 1900-talet var det därför vanligt för författare att avtala om förlagskontrakt enskilt på gentlemannabasis.

– Den stora historiska cirkelrörelsen har gått från ett väldigt odifferentierat litterärt fält i början av 1900-talet mot det välfärdsstatliga systemet där författarna genom kulturpolitiska förhandlingar uppnår en position av relativ autonomi i förhållande till ekonomi, journalistik och politik, för att efter 1980-talet följa den allmänna orienteringen också inom kulturlivet mot medier och marknad, förklarar Nygård.

Författare som marknadsförare

Johan Bargum, som var författareföreningens ordförande åren 1982–1987, har under de senaste åren noterat ett allt större tryck på författare att väldigt aktivt delta i exempelvis bokmässor och marknadsföringsturnéer.

– Jag har förstått att förlagen numera rentav utgår ifrån att man som författare ska vara beredd att ställa upp på den typen av marknadsföring, säger Bargum.

Författarkollegan Hannele Mikaela Taivassalo, som nyligen blev invald i författareföreningens styrelse, anser att den här utvecklingen har eskalerat de senaste tio åren.

– Trycket från sociala medier har lett till att författare till och med förväntas vara närvarande dagligen som någon sorts offentlig persona. De flesta författare tror jag nog ändå önskar att intresset för litteraturen skulle vara större än intresset för författarens person.

– Samtidigt leder det till att de författare som syns mest i offentligheten också är de som publiceras och säljs mest. Litteraturen mår nog bäst av att det finns väldigt många olika typer av författare och stilarter.

Hannele Mikaela Taivassalo påminner om att alla författare, oberoende om de är extroverta eller introverta, sitter ensamma och skriver en stor del av tiden.

– Och här kommer jag till författareföreningens andra stora uppgift. Det behövs strukturer, sammanhang och kontaktnät – också för att litteraturen ska må bra.

Ingen lämnas utanför

I historien om Finlands svenska författareförening framkommer också hur föreningens medlemmar under årens lopp har hanterat olika typer av politiska och litterära konflikter.

– Det har ofta funnits motsättningar mellan olika typer av författare, men aldrig har det gått så långt som inom finska Kirjailijaliitto där konflikter tidvis lett till att mindre grupper brutit sig ut, säger Stefan Nygård.

Även två så politiskt oförenliga personer som **Elmer Diktonius** och **Örnulf Tigerstedt** kunde trots alla stridigheter brevväxla artigt och kamratligt med varandra.

– Diktonius riktade dessutom flera gånger skarp kritik mot flera av sina författarkolleger i *Arbetarbladet*, men ändå var han välkommen i författareföreningens verksamhet.

Efter andra världskriget dominerade exempelvis högern inom Kirjailijaliitto, vilket märktes i många debatter.

– Inom författareföreningen lyckades däremot ingen politisk gruppering någonsin få hegemoni, vilket kanske också är en följd av att man som förening i ett litet språkområde var särskilt mån om att inte utesluta någon på politiska grunder, säger Stefan Nygård.

– Det kanske ingår i minoritetsidentiteten att en organisationsgemenskap i sig blir något man gärna värnar om, tillägger Johan Bargum.

KARI-PAAVO KOKKI

Huset som talar till mig

Foto: Marita Liulia

”Dessa människors samtalsämnen var de samma som våra. Dessutom hade de samma problem som vi har: knepiga människorelationer, ekonomiska utmaningar och kärleksbekymmer.”

MÅSTE ALLTING VARA STORA KÄNSLOR, underhållning eller färdigtuggat mos? Detta slår mig när jag besöker det underbara stadsmuseet i Lovisa, det gamla fina Kommendantshuset från 1700-talet. Historiens vingslag är nästan handgripliga.

Jag går upp för samma trappor som konung Gustav III en gång använt. Hela staden är förresten uppkallad efter hans mor, drottning Lovisa Ulrika, en upplyst kulturpersonlighet, vän till självaste Voltaire och syster till den preussiske konungen Fredrik den store. Uppför samma trappor har också lantmarskalk Robert Wilhelm de Geer, landshövding i Heinola och herre på Tervik gård, gått. Då nyss upphöjd till greve av kejsaren vid lantdagen i Borgå. Kanske tänkte han då på sitt fosterlands nya möjligheter och på kejsarens solenna tal om den nya nationen. Kanske tänkte han också på sin ungdoms Stockholm och Gustav III:s revolution, som han i egenskap av ung, ivrig officer deltog i.

Gamla Lovisabor tittar ner på mig från väggarna i den stora blå salen. Här sammanträdde det hemliga sällskapet Pro amore proximi (För kärleken till nästan). Rötterna till nutida herr- och damsällskap står att finna just i upplysningstidens hemliga sällskap, vars ändamål ofta var att hjälpa nödställda. Nya europeiska ideal följde med i deras kölvatten.

Jag hör den gustavianska tidens modeord: *liberté*, mänsklighet, tolerans, religionsfrihet och jämlikhet. Huset talar alldeles tydligt till mig. Bekanta saker – har tiden inte alls förändrats? Dessa människors samtalsämnen var de samma som våra. Dessutom hade de samma problem som vi har, knepiga människorelationer, ekonomiska utmaningar och kärleksbekymmer. Den nya trädgården måste tas om hand, äppelträd ska planteras, fjäderpennor och brevpapper skaffas, skorna ska föras till skomakaren och lilla Aurora behöver en abc-bok. Varför tittar kommendanten, *canaille*, alldeles för djupt i den sköna överstinnans dekolletage?

Men trots detta – det fanns några djupare själar som redan då försökte skapa en bättre och lyckligare värld. Andras tankar var lika illvilliga, trångsynta och små som hos många ännu idag. Inget har förändrats.

En gammal byggnad och dess innehåll kan utgöra en stor inspiration. Lovisa stadsmuseum är ett utmärkt exempel på detta. Väggarna talar, föremålen talar – här behövs inga stora digitala upplevelsearrangemang, som oftast bara förenklar och förminskar våra tankar. Ett museibesök behöver inte vara en omtumlande och känslosam upplevelse. Helheten består av små delar, det gäller bara att avläsa och tolka dem. Som Voltaire skrev: *Un trait d’imagination vaut cents pages d’astronomie*, ett stänk av fantasi är värt hundra sidor astronomi.

Kammarrådet Kari-Paavo Kokki har en bakgrund som museichef i Heinola. På SLS årshögtid i februari belönades han med ett pris på 20 000 euro ur Ragnar, Ester, Rolf och Margareta Bergboms fond för sin banbrytande insats för att sammanfatta, konkretisera och nyansera de historiska stilarternas gestaltning i Finland.

DEN FÖRÄNDERLIGA VARDAGEN

Traditionsvetare ringar in kulturen i 1900-talets svenska Finland

Förändring är utmärkande för det traditionsvetenskapliga projektet Vardagens rum, *som Fredrik Nilsson leder. Han är professor i nordisk etnologi vid Åbo Akademi och en av de sammanlagt tolv etnologer och folklorister som ska beskriva olika kulturella processer i 1900-talets svenska Finland.*

Text: Nina Edgren-Henrichson

NÄR JAG RINGER UPP Fredrik Nilsson för att intervjua honom befinner han sig på en internationell konferens i Santiago de Compostela i Spanien.

– Här är etnologer, antropologer och folklorister från hela Europa och en del amerikaner och andra som träffas och pratar om vad förändring är, hur man ska studera det.

Fredrik Nilsson har dagen innan lett en föredragspanel där det vardagliga var i fokus. *Tracking the ordinary*, att följa det vardagliga, var det gemensamma temat för föredragen. Liksom konferensens huvudtema förändring har också det en direkt koppling till forskningsprojektet *Vardagens rum*, som Nilsson leder.

– Det gemensamma är att vi försöker problematisera det vardagliga. Vad menar vi när vi säger vardagen? Vad menar vi när vi pratar om det vanliga?

I projektet *Vardagens rum* handlar det om att beskriva kulturella förändringar under 1900-talet. Tanken är att projektet ska ge en översikt av hur 1900-talets förändringar tog sig uttryck i det svenska Finland, någonting som har saknats hittills.

– Mycket av det som är skrivet tidigare i traditionsvetenskapliga sammanhang handlar om äldre tider, alltså 1800-talet. Därför behövdes det en uppdatering. Om man ska ta det med breda penseldrag kan man säga att 1900-talet kännetecknas av en modernisering eller modernitet. Moderniteten smyger sig in i samhället, och det gäller ju inte bara det finska samhället. Det finns likadana processer i övriga Europa.

Det urbana tar över

– Det är en förändring där det rurala träder tillbaka och det urbana blir allt viktigare. Nya kommunikationsmöjligheter tillkommer, vilket också innebär att människor börjar röra på sig på ett sätt som man inte gjorde tidigare. Den stora skillnaden ligger bland annat där, att det är betydligt större rörlighet i samhället än vad vi såg tidigare.

Forskarna i projektet strävar efter att fånga denna förändring genom att undersöka både staden och landsbygden som rum i förändring.

– När det gäller det urbana rummet tittar vi bland annat på hur städer uppfattas och förstås, men också hur olika typer av stadsrum kommer till uttryck i till exempel olika hemmiljöer. Vi går också in och tittar på klass – borgerlighet, arbetarklass – och lyfter fram komplexiteten i det finlandssvenska.

Fredrik Nilsson poängterar att det är fråga om långsamma, smygande förändringsprocesser. En uppgift för projektet är att identifiera och analysera fram själva processerna.

– De som bor kvar på landsbygden lever förstås inte heller kvar i något ålderdomligt traditionstyngt samhälle, utan även i de rurala delarna kommer

Moderniseringen kännetecknar 1900-talets kulturella förändringar både i städerna och på landsbygden. Projektledaren Fredrik Nilsson här fotograferad på Västankvarn i Ingå. Foto: Nina Edgren-Henrichson

moderniteten in i form av maskiner, telefoner ... Det handlar också om elektriciteten och andra moderna fenomen som breder ut sig.

– När det gäller jordbruk ser vi hur nya maskiner kommer in i det ekonomiska systemet och hur det också påverkar sociala gemenskaper. Man är inte lika bunden till torvan som tidigare utan man förlänger sina nätverk ut i världen.

”Det gemensamma är att vi försöker problematisera det vardagliga. Vad menar vi när vi säger vardagen? Vad menar vi när vi pratar om det vanliga?”

Berättelser om det svenska i Finland

Projektets forskare försöker inte beskriva den svenska kulturen i Finland som någonting specifikt som skiljer sig från den omgivande världen. För att kunna svara på om någonting är finlandssvenskt hade man behövt göra grundliga komparativa analyser, och det har inte rymts inom ramarna för det här projektet.

Fredrik Nilsson understryker att projektet tvärtom vill undvika att upprepa föreställningen om att det skulle finnas en tydlig kategori ”finlandssvenskhet”. Däremot lyfter han fram berättelsernas betydelse.

– Berättelsen om det finlandssvenska ser jag som viktig, för det är genom berättelserna som vi försöker stabilisera det som hela tiden är i rörelse. Vi försöker fånga det rörliga genom att berätta, skapa mening, skapa ordning. Det är inte bara berättandet om någonting utan också berättandet till sig själv som är viktigt som ett kulturellt uttryck.

– Det är viktigt att ta berättelserna på allvar och verkligen försöka förstå dem som en del i den kulturella processen. Där bidrar folkloristerna med intressanta teoretiska ingångar.

Materialet som används i projektet är svar på olika frågelistor som har samlats in på SLS under hela 1900-talet och delvis under 2000-talet.

– En del av materialet har använts i olika studier tidigare, men vi lägger ihop materialet på ett lite nytt sätt och för in olika typer av material i samma kapitel eller analyser. På det sättet kan man säga att vi bygger på sådant som är insamlat tidigare, men vi försöker ändå göra någonting som är lite nytt av det genom att jobba tematiskt.

Tre samlingsvolymer

Projektet ska utmynna i tre samlingsvolymer med artiklar med olika infallsvinklar på 1900-talets svenska kultur i Finland.

– En volym ska fokusera på natur och frågor kring regionalism, jordbruk och skärgård. Den handlar

mycket om det rurala. Och så har vi en volym som letar sig in i det urbana och ser på föremål, hemmiljöer, sociala skikt och så vidare. Och den tredje volymen fokuserar på något vi kallar det magiska rummet. Den består huvudsakligen av folkloristiska bidrag, medan etnologin och folkloristiken mer flyter samman på ett organiskt sätt i det två andra volymerna.

– Det här projektet är verkligen ett uttryck också för samarbetet mellan etnologi och folkloristik. Mötet mellan disciplinerna är fruktbart, där etnologernas traditionella arbetssätt med fokus på materialiteten möter folkloristernas traditionella sätt att fokusera på berättelserna. Vad kan vi lära oss av varandra? Och vad är det för nya blandformer eller hybridformer av etnologi och folkloristik som uppstår i det här mötet?

Fredrik Nilsson hyser förhoppningar om att projektet också ska leda till nya samarbeten i fortsättningen. Han nämner att en sådan samarbetsplattform till exempel kunde vara en gemensam doktorandskola, där de kulturella trådarna kan dras vidare in i 2000-talet.

– Är vi på väg in i en ny fas av förändring som skiljer sig från det som vi såg under 1900-talet? Rörligheten är snabbare och mer utvecklad än tidigare, hur påverkar det egentligen det finlandssvenska rummet?

Vardagens rum. Svensk kultur i Finland under 1900-talet – traditionsvetenskapliga perspektiv

Projektet finansieras av SLS och genomförs vid Åbo Akademi 2017–2019. Projektvolymerna beräknas utkomma 2020–2021.

Projektgrupp

- professor Fredrik Nilsson, projektledare
- FD Blanka Henriksson
- FL Niklas Huldén
- FD, docent Sanna Lillbroända-Annala
- FL Yrsa Lindqvist
- FD Jakob Löfgren
- professor Bo Lönnqvist
- biträdande professor Lena Marander-Ekelund
- FD Sofie Strandén-Backa
- professor Ulrika Wolf-Knuts
- professor Anna-Maria Åström
- FD, docent Susanne Österlund-Pötzsch

Forskare som medverkar i projektet Vardagens rum, fr.v. Anna-Maria Åström, Sanna Lillbroända-Annala, Sofie Strandén-Backa, Lena Marander-Eklund, Yrsa Lindqvist, Fredrik Nilsson, Blanka Henriksson, Niklas Huldén och Bo Lönnqvist. På bilden saknas Jakob Löfgren, Ulrika Wolf-Knuts och Susanne Österlund-Pötzsch.

I sin prisbelönta avhandling undersöker Julia Dahlberg hur Helena Westermarck diskuterar konstnärens roll och också iscensätter sig själv som konstnär. Enligt Westermarck kunde kvinnor på samma sätt som män vara nyskapande och ge upphov till nya idéer i samhället bara de fick tillgång till utbildning och möjlighet att använda hela sin kapacitet.

UT I OFFENTLIGHETEN

Julia Dahlberg belönades i maj med Statsrådet Mauritz Hallbergs pris för sin doktorsavhandling om Helena Westermarck. Den är betydligt mer än en biografi över en konstnär och författare. Här öppnas nya perspektiv på hur det var att som kvinna ta plats i en offentlighet som för över hundra år sedan dominerades av män.

Text och foto: Peik Henrichson

”Hon var 22 år och hade aldrig sett en kvinna tala offentligt.”

HISTORIKERN JULIA DAHLBERG upptäckte **Helena Westermarck** som forskningsobjekt när hon efter sina magistersstudier jobbade som praktikant på Finlands kulturinstitut i Paris.

– Där råkade jag läsa Westermarcks memoarer, och märkte att hon under sin konstnärsvistelse i Paris på 1880-talet hade rört sig delvis i samma kvarter som jag. Dessutom hade hon många intressen som påminde om mina egna, som litteratur, konst och kvinnosak.

Julia Dahlberg hade redan tidigare intresserat sig för hur konstnärer bygger upp ett konstnärsjag. Hon noterade att Helena Westermarck alltid framställde sig själv som yrkeskonstnär trots att hon knappt målade något alls efter att hon fyllt trettio.

Det bohemiska idealet

Konstnärsrollen förändrades märkbart under Helena Westermarcks livstid. Enligt det äldre borgerliga idealet skulle konstnären smälta in i en högreståndsmiljö där även kunderna fanns.

– Även om konstnärerna själva inte var lika rika som de konstköpande kunderna gällde det att smidigt smälta in och röra sig i samma kretsar, säger Julia Dahlberg. Men samtidigt började det nya bohemiska konstnärsidealet växa fram, och här framställdes konstnären ofta som en missförstådd särling som inte följde det borgerliga samhällets normer.

– Enligt det bohemiska idealet skulle konstnären gärna svälta och frysa på någon vind, och förstås vara fattig för att ingen ville köpa hans feltolkade tavlor. Bara en sådan enstöring kunde skapa sann konst.

I det här brytningsskedet började Helena Westermarck konstruera sitt eget konstnärsjag och sin offentliga persona i en allt mer bohemisk riktning.

– Bilden av den missförstådda konstnären blev kanske ett sätt att förklara varför hon som målarinna inte blev lika framgångsrik som de manliga konstnärerna **Edelfelt** och **Gallen-Kallela**. ”Jag är så missförstådd för att jag är så genialisk”, var en tolkning som passade in i tidens anda, förklarar Dahlberg.

En annan sak som skiljer Helena Westermarcks tid från vår är den bildningskultur som rådde då. I slutet av 1800-talet dominerade fortfarande de hegelianska idealen enligt vilka det inte dög att bara ha läst många böcker, utan det gällde också att ha läst de rätta böckerna och ha kunskap om de rätta sakerna, främst sådant som gynnade det finska nationsbygget.

– Enligt den synen kan en bonde vara lika bildad som en professor, säger Julia Dahlberg. Det viktiga är att bonden har den kunskap som krävs för att vara en bra bonde, medan en professor ska ha den kunskap han behöver för att vara en bra professor. Båda två kunde alltså vara lika bildade ur det stora nationella projektets synvinkel.

– Men därmed uppstod också en likriktning och en ogin attityd till allt som stod utanför nationsbygget. För Helena Westermarck kändes det förmodligen ganska begränsande, i synnerhet som hon ju själv var svenskspråkig.

Från jämlikhet till jämställdhet

Helena Westermarck hörde också till sin tids främsta kvinnosaksaktivister. En sak hon tidigt fäste sig vid var hur kvinnor framträdde i offentliga sammanhang.

– Man glömmer lätt att 1800-talet präglades av en expanderande tidningspress och en ny typ av offentlighet. De flesta kvinnor saknade erfarenhet av att förekomma i offentligheten, och det fanns heller inga självklara förebilder, säger Julia Dahlberg.

Under sin Parisvistelse skrev Westermarck ofta till sin mamma, och i breven framkommer hur starkt hon reagerade på att ha lyssnat till en kvinnlig föreläsare. Hon var 22 år och hade aldrig sett en kvinna tala offentligt.

– Idag kan allt det här vara svårt att ens föreställa sig. Men för Helena Westermarck betydde det mycket att bara få höra kvinnor i det offentliga rummet i Paris. Hon sökte sig därför ofta till sådana sammanhang, exempelvis olika typer av agitationsmöten och teaterföreställningar där man kunde se kvinnor uppträda.

– Av hennes beskrivningar i breven framkommer också att hon fäste sig vid hur kvinnorna klädde sig, hur de talade och förde sig i offentligheten.

Inom den tidens kvinnorörelse menade många att män och kvinnor rent biologiskt har såpass olika egenskaper att det bör synas i ansvarsfördelningen i samhället.

– Kvinnor och män ansågs i sig vara lika värda, men samtidigt bedömdes kvinnor vara bättre på vissa uppgifter och män bättre på andra, förklarar Julia Dahlberg. Även många kvinnosaksaktivister förespråkade att kvinnor skulle delta i samhällets beslutsprocesser främst inom de områden som ansågs bäst lämpade för dem, som utbildning, sjukvård och fattigvård, medan männen i sin tur kunde ta hand om banker och järnvägar.

– Men just på den punkten skilde sig Helena Westermarck från många andra aktivister. Hon ansåg att vi helt enkelt inte vet vad kvinnor klarar av eftersom de så länge varit utestängda från samhällslivet. Kanske kvinnor i själva verket är lika kapabla som män att ta hand om även banker och järnvägar?

Det skulle vi enligt Helena Westermarck få veta först när kvinnor gavs den möjligheten.

Hon skildrar fabriks-arbeterskornas oberättade liv

Nu är den färdig, boken som Susanna Alakoski länge velat skriva. Den handlar om arbetarkvinnorna inom textilindustrin, en berättelse inspirerad av Alakoskis egen mormor som jobbade på Vasa Bomull. I höst blir det urpremiär på bokens scenversion på Wasa Teater.

Text: Karin Dahlström

Susanna Alakoski återvänder i sin kommande romansvit till sin födelsestad Vasa och de finska arbetarkvinnornas historia, som även är hennes mormors historia. Foto: Johannes Tervo.

DEN HAR LÄNGE funnits där, Susanna Alakoskis dröm om en romansvit om arbetarkvinnorna i textilindustrin. Tiden har inte räckt till för att förverkliga den tidigare, men nu är det dags. I tio–femton år har hon samlat material, köpt böcker och besökt museer, allt med detta epos i åtanke. De böcker hon sporadiskt samlat på sig i ämnet har med tiden blivit 140 stycken. Fyra böcker är det tänkt att hon ska skriva, en bok för varje generation arbeterskor. Den första boken är på gång och planeras komma ut i höst.

Efter debuten med *Svinalängorna* 2006 har Susanna Alakoski gett ut nio böcker samt varit redaktör för eller medarbetare i ett flertal andra böcker. År 2011 debuterade hon som barnboksförfattare med boken *Dagens Harri*. Hon har fått en rad priser och numera föreläser hon på olika håll i Norden eller håller skrivarkurser tillsammans med sin man, poeten och författaren **Mats Söderlund**. Man kan även läsa hennes texter i tidningar som *Dagens Nyheter*, *Aftonbladet*, *Kristianstadsbladet*, *Ordfront* och *Arbetet*.

Mormor anledning till att boken skrivs

Alakoskis mormor **Hilda Vainionpää** arbetade på Vasa Bomull under hela sitt yrkesverksamma liv. Även om boken inte kommer att handla direkt om henne, är hon anledningen till att böckerna skrivs.

– Hennes oberättade liv är liksom det tomrum jag utgått från. Det är en roman som specifikt handlar om kvinnoliv ur både ett mikro- och ett makroperspektiv, säger hon. Det finns även en stor episk berättelse i den kommande romansviten som handlar om migration, och den utgår ifrån Finland. Tidsmässigt börjar det när Vasa Bomull startar sin verksamhet.

Det har inte varit helt lätt att få fram material till böckerna. Kvinnor i låglöneyrken och fabriksmiljöer har inte i någon större utsträckning berättat om sina yrkesliv eller sina liv överhuvudtaget, trots att de har gått till fabrikerna och plikttroget utfört sitt arbete varje dag, ibland i femtio–sextio år.

– Det gjorde min mormor, men när jag var ung var jag inte tillräckligt klok för att ställa frågor till henne. Det finns ett hål där. När hon dog har jag levt med en tomhet som varit ett viktigt incitament till att jag har velat fördjupa mig i ämnet.

Susanna Alakoski säger att hon i hela sitt liv vetat att hon vill studera textilindustrin och kvinnornas historia.

– Det är utmanande att skriva om en tid som man själv inte levt i, särskilt när det inte finns någon levande att fråga. Man är utelämnad till de källor som finns: litteratur, foton och allt sånt. Det har varit ett stort jobb.

Gediget forskningsarbete

En del av sitt forskningsarbete har Susanna Alakoski bedrivit i Vasa som hon besökt åtskilliga gånger.

– Jag har varit på Vasa Bomullsfabrik och blivit guidad där. Jag har läst gamla årsberättelser och annat material i stadens arkiv. Jag har besökt Österbottens museum och jag har letat folklivsberättelser i Svenska litteratursällskapets arkiv och även tittat på fotografier där. Det har varit svårt att hitta just folklivsberättelserna. Det verkar som att få har tänkt på att samla material om fabriksarbeterskornas liv. I varje fall på svenska, som är mitt yrkesspråk.

På frågan om hon gjort någon särskild upptäckt svarar hon:

– Det som har slagit mig är hur olika samma sak uppfattades från direktionens håll och arbetarnas håll. Det tycks vara så att ledningen på de här fabrikerna gjorde väldigt mycket bra saker för arbetarna. De skapade ett fint samhälle kring fabrikerna. Ändå levde många arbetare i stor nöd. Detta ändras med tiden, i takt med att fackföreningar bildades, men från början var livet för arbetarna extremt tufft.

Hon jämför dåtidens förhållanden i fabrikerna med dagens klädfabriker i utvecklingsländerna.

– Så är det fortfarande i de länder där de tillverkar våra kläder. Det verkar vara rena 1800-talsförhållanden i klädfabrikerna i dessa utvecklingsländer, vilket också visas i både filmer och till exempel på Textilmuseet i Borås i Sverige, säger hon.

Pjäsen skrivs samtidigt som boken

För tio år sedan gick pjäsen *Svinalängorna* på Wasa Teater. Den var baserad på Susanna Alakoskis debutroman från 2006 med samma namn. Boken blev en stor succé och hon tilldelades Augustpriset för den. *Svinalängorna* filmatiserades 2010. **Lolita Ray** och **Pernilla August**, som också var regissör, skrev manuset och skådespelare som **Noomi** och **Ola Rapace**, **Outi Mäenpää** och **Ville Virtanen** medverkade i filmen.

Wasa Teater kommer att göra en scenversion, *Bomullsängeln*, även av den kommande boken och blir därmed den första teatern som får rätten att producera en föreställning på boken. Det blir urpremiär på teatern i höst. **Ulrika Bengts** regisserar pjäsen och dramaturgen **Annina Enckell** skriver som bäst på manuset. För att komma igång med det arbetet har Susanna Alakoski gett dem ett synopsis och efter hand matat dem med nya versioner av romanen i vardande.

Det låter som en utmanande process. Alakoski håller med.

– Det är fruktansvärt. Jag har släppt in Wasa Teater tidigt. Från början har jag skickat ett mycket ofärdigt material, faktiskt råa skamversioner. Sedan har jag skickat något mindre skamfyllda versioner, och sedan ännu lite bättre. Så har jag hållit på i snart fjorton månader, säger hon. Nu äntligen är boken klar. Den utkommer i augusti. Arbetet med del två i sviten är redan igång.

Vasa Bomull

Textilfabriken Wasa Bomulls Manufaktur Aktiebolag grundades 1857 på Brändö i Vasa av kommerserådet August Alexander Levón och var en betydande arbetsgivare i Vasa fram till nedläggningen 1980. Kring sekelskiftet 1900 hade fabriken över 1 000 arbetare, på 1950-talet som mest 1 300 arbetare. År 1916 var tre fjärdedelar av personalen kvinnor.

I början av 1930-talet stod Vasa Bomull för 12,5 procent av Finlands bomullsproduktion.

År 1950 fanns det spinneri, sytrådsfabrik, väveri och färgeri i fabriken. Vasa Bomull fusionerades 1964 med Finlayson-Forssa Ab.

I SLS arkiv finns bland annat intervjuer om livet vid fabriken, fotografier av fabriksområdet, personalbostäder och personal samt personarkiv med anknytning till fabriken.

Bomullsspinneriet vid Vasa Bomull inför stängningen 1967. Vid spinnmaskinen matade man in, kontrollerade och bytte råmaterial. Foto: Rafael Olin. SLS/Rafael Olins fotosamling.

Ett yrväder drog in i Abramsgården

Med en kappsäck full av erfarenheter från den stora världen har författaren Eva-Stina Byggmästar slagit sig ner i Abramsgården. Nu har hon hittat hem, säger hon. Vörå erbjuder allt hon kan önska sig: tystnad, fågelkvitter och traktorljud.

Text: Karin Dahlström Foto: Johannes Tervo

– DETTA ÄR FÖRSTA GÅNGEN som jag verkligen är hemma, säger Eva-Stina Byggmästar om sin nya boplats när vi träffas en kall aprildag. Nykarleby är uttömt. Här har jag ännu något att göra.

Man anar att snöstormen där ute inte kan mäta sig med de naturkrafter som rasar inom Abramsgårdens nya värdinna. Det bubblar, pyser och yr om henne. Det finns så mycket hon vill ha sagt och hon talar så fort att hennes partner, författaren **Gurli Lindén**, avbryter henne vänligt och ber henne låta mig ställa mina frågor.

Hela livet har jag väntat
på åskbärarens ankomst
och vinstockens hemlighet

hela livet har jag väntat
på att mitt hår skall bli vitt
som snö en gnistrande vinterdag

väntat, på att mitt hjärta skall
knycklas ihop liksom papper
eller alper, med trappor
upp till fridfullare rymder

Ur *Fåglarna sover i luften* (2019)

Debuterade 1986

Eva-Stina Byggmästar debuterade som poet 1986. Hon har publicerat ett tjugotal böcker sedan dess och hennes senaste diktsamling *Fåglarna sover i luften* har nyligen getts ut på hennes och Gurli Lindéns gemensamma förlag, Minimal förlag, samtidigt som Lindén gett ut sin diktsamling *Solbäraren*. Dessutom har Byggmästar ytterligare ett dussin diktsamlingar på gång. Plus några essäer.

– Jag måste ständigt ha något att bita i, jag blir fort understimulerad, förklarar hon.

Byggmästar har gått i Svenska konstskolan i Nykarleby och hon när en dröm om att återuppta måleriet, något som kan bli verklighet på Abramsgården. Hon säger att hon respekterar sitt eget öde och kall. Hon vill vara målare, men dikten har hela tiden vunnit.

– Vi får se om det blir en konstbefruktning, säger hon. Det kan bli ett collage där jag sammanför text och bild.

Eva-Stina Byggmästar trivs med utelivet på Abramsgården och vedhuggning hör till hennes favoritsysslor.

Gurli Lindén (t.v.) och Eva-Stina Byggmästar är de sjätte i raden av författare som skapar sig ett hem i Abramsgården. Den första författaren, Tatiana Sundgren, flyttade in i början av 1990-talet.

Sökte i sista stund

Eva-Stina Byggmästar är den sjätte författaren som bor på Abramsgården sedan den kom i Svenska litteratursällskapets ägo. Köpmannen **Matilda Westin** (1908–1990) testamenterade ungefär hälften av sin fasta egendom och alla sina tillgångar i kontanter till SLS 1977. Hennes vilja var ”… att på lämplig plats av min mark bygges en lämplig och värdig bostad för att bebos av en svenskspråkig författare efter Sällskapets val”. För att uppfylla Westins önskan rustade SLS upp gården i Andkil där Matilda Westins mor **Greta Lisa Jakobsdotter Westin**, född Nyby, var uppvuxen. Gården är en av de äldsta bondgårdarna i Vörå, den tros vara byggd omkring 1800.

Av de sex som sökte till Abramsgården senaste höst var Eva-Stina Byggmästar det självklara valet, enligt SLS kanslichef **Jonas Lång**.

– Matilda Westin skulle ha varit nöjd med beslutet, säger han och hänvisar till det driftiga gårdsfolket som inte bara skriver flitigt utan även har ett eget förlag.

Det var Gurli Lindén som uppmanade Eva-Stina Byggmästar att söka till Abramsgården, vilket gjordes i sista stund innan ansökningstiden gick ut. Lindén bor fortfarande i Nykarleby och tidpunkten för hennes flytt till Abramsgården är ännu inte fastslagen.

Omväg till Vörå

Vägen till Abramsgården har för Byggmästar gått från Jakobstad, där hon är född, via Nykarleby, Jeppo, Fanø i Danmark, Paris, Stockholm och Västerbotten. År 2010 sålde hon och Lindén sitt hus i

Interiören i Abramsgården är speciell, här finns fortfarande en del möbler och föremål som valts ut av författargårdens initiativtagare, butiksägaren Matilda Westin (1908–1990).

Vormsele, Västerbotten och återvände därefter till Österbotten och Nykarleby. Storstadslivet är inget för Byggmästar.

– Det finns inget i stan att skriva om. Jag blir fort rastlös där, säger hon. Jag cyklar mycket och rör mig gärna längs vägarna och i skogen. Gymmet är ingen trend jag hakat på. Det är för storstadsmänniskor.

Hon säger sig ha sökt upp liknande platser: landsbygd, glesbygd, fjällbygd. Det är i naturen hon trivs och hennes hjärta klappar för det mesta som händer i den österbottniska myllan. I Vörå finns jordbruken med dess maskiner, vars ljud hon älskar, och på Abramsgården får hon själv utlopp för sitt behov av att jobba praktiskt genom att svinga yxan vid gårdens vedlider eller arbeta i trädgården.

– Inspirationen sitter i väggarna här. Jag plockar dikterna ur luften, säger hon och finner tystnaden stimulerande. Det enda som bryter tystnaden är ljudet av fågelsång, stockbilar och traktorer.

Hon fyller på med ytterligare inspiration från faktaböcker, historiska skrifter, litteratur om kyrko- och konsthistoria, botanik och zoologi. Ibland klipper hon sönder *Österbottens Tidning* och gör ett *dreamboard* av texter kring vilket hon hjärnstormar för att hitta den röda tråden och låta dikterna utkristalliseras ur collaget. Hon stiger upp halv fem varje morgon och skriver när inspirationen rinner till. Hennes senaste diktsamling *Fåglarna sover i luften* avviker något från hennes tidigare verk.

Jag älskar
pjosk, att ligga
på sofflocket
och tänka på hur
jag skulle beskriva
min musik

för någon som aldrig
har hört den – inte ens
jag själv

Ur *Fåglarna sover i luften* (2019)

– Mina böcker är vanligtvis hurtiga och tjolahoppiga. Den här boken är mera lågmäld och melankolisk, säger hon.

Tegengren tände gnistan

Eva-Stina Byggmästar har fått femton priser för sina dikter och har lyckats med konststycket att slå igenom även i Sverige. År 2008 blev diktsamlingen *Men hur små poeter finns det egentligen* nominerad till Augustpriset. Till och med flytten till Abramsgården har uppmärksammats i svensk media.

Sitt första möte med dikten hade hon i en kappsäck på vinden hos sin mormor och morfar i Jakobstad. Där stiftade hon bekantskap med **Jacob Tegengrens** hyllning till den österbottniska romantiken och idyllen. Cirkeln sluts när hon bosätter sig i Tegengrens hemort Vörå.

Byggmästar är tacksam över att ha fått möjlighet att utveckla sin förmåga att uttrycka sig i bild och text. Hennes lärare i modersmål, **Ulla-Britt Gustafsson-Pensar**, gav henne den första knuffen framåt genom att uppmuntra hennes skrivande. Det ledde sedan vidare till Författarnas andelslag, ett österbottniskt författarkooperativ som var verksamt 1973–2005.

– Man satt där med sitt manus och fick hjälp av mera erfarna författare. Det var min författarskola, säger hon och berättar att det var där hon kom i kontakt med Gurli Lindén, som blev en ovärderlig hjälp för henne. Lindén i sin tur har haft mycket stöd av Jakobstadsförfattaren **Wava Stürmer**.

Under tiden i Nykarleby mognade Byggmästars författarskap fram.

– I Nykarleby är tröskeln låg. Man får pröva sig fram och se vad som passar en, säger hon och tänker på sin egen morfar som var en skrivande människa, men ägnade sitt liv åt jordbruket och därför aldrig utvecklade sin talang.

– Jag har fått så mycket stöd och hjälp och därför vill jag själv ge något tillbaka, säger hon.

Ibland måste Britt-Louise von Knorring kontakta uppemot femton personer för att SLS ska få tillstånd att publicera ett verk digitalt.

Detektivarbete med rättigheter

SLS boklager är fyllda till brädden med kulturarv och kunskap, och snart öppnas allt för alla. Hela utgivningen från 1886 framåt ska digitaliseras, men först måste alla kvistiga upphovsrätter redas ut.

HAR FÖRFATTAREN GIFT SIG? Skilt sig och gift sig på nytt? Fått barn, barnbarn eller till och med barnbarnsbarn? Flyttat eller stannat kvar på födelseorten?

Med hjälp av bland annat de här frågorna har **Britt-Louise von Knorring** på SLS utgivning kunnat ringa in författare efter författare i sitt intensiva detektivarbete med att försöka hitta över 1 300 rättsinnehavare. Målsättningen är alltså att publicera allt som SLS utgivit, gratis tillgängligt för alla, och von Knorring har jobbat med de digitala rättigheterna sedan hösten 2017.

De svåraste fallen är personer som är födda i början av 1900-talet.

– I ett fall var det en som hade 27 ättlingar. Jag var tvungen att beställa en bouppteckning för att se vilka arvingarna är, berättar von Knorring.

Via bouppteckningen hittade hon ett testamente där författaren hade överlåtit alla upphovsrätter till ett barnbarn och då behövdes bara ett godkännande – något som är väldigt ovanligt. De flesta har inte ägnat en tanke åt hur rättigheterna till deras verk kommer att ärvas.

– Det kan hända att jag måste kontakta femton personer för att SLS ska få tillåtelse att publicera materialet digitalt.

I de flesta fall handlar det om hela böcker, men ibland kan det vara frågan om en enstaka artikel, som publicerats till exempel i en antologi. Arbetsmängden står inte i proportion till produktionen.

Skickar brev

När man räknar bort de personer som dött för över sjuttio år sedan och upphovsrätten upphört, samt de publikationer som getts ut efter 2010 då SLS redan i förlagsavtalet kunde beakta digitaliseringen, kvarstår runt 1 100 skribenter vars godkännande krävs för att SLS ska kunna publicera materialet digitalt.

– Just nu ligger många böcker i lager och smulas bokstavligen sönder. Via digitaliseringen kan de sparas och komma framför allt forskare till nytta.

von Knorring har nu samtycken av cirka 900 rättsinnehavare, 150 kontaktförfrågningar väntar på svar och närmare 300 rättsinnehavare ska ännu kontaktas.

– Några har aldrig svarat eller så har vissa lovat återkomma men inte gjort det. Jag måste börja påminna dem.

I de flesta fall skickar hon fysiska brev, eftersom det än så länge är lättare att få tag på hemadresser än e-postadresser. I breven berättar hon om SLS och vad projektet handlar om. Alla böcker digitaliseras och publiceras med en Creative Commons-licens, vilket betyder att materialet fritt kan användas av forskare och andra intresserade.

Intressanta öden

För detektivarbetet har Britt-Louise von Knorring fått mycket hjälp på släktforskarsajter och publicerade släktutredningar. I varje brev hon skickar ut ber hon också personen meddela om det finns fler rättsinnehavare. De bästa fallen är när en arvinge tar hand om allt genom att kontakta de övriga och samla in samtycken.

– Det blir en kick när jag får post tillbaka med ett samtycke.

Trots att von Knorring hittills lyckats nå största delen säger hon att det kommer att bli omöjligt att hitta alla rättsinnehavare.

Det finns också fall där hon inte kommer vidare och ingen instans går med på att ge ut information. Tingsrätterna ger ut bouppteckningar för perioden 1961–1994, men efter det har de överförts till Skatteförvaltningen som inte ger ut någon information.

– I Sverige hittar du allt direkt på skatteverket.se, det räcker att jag vet personnummer och så fem minuter senare säger det pling i datorn.

I de flesta fall förhåller sig arvingarna positivt till att materialet ska ges ut. ”Vad kul att farfars material kommer ut”, är en vanlig kommentar. Men för en del kommer det som en överraskning – de har inte haft någon aning om äldre släktingars texter. Hittills är det bara en familj som sagt nej till publicering.

Trots att arbetet ofta är tidskrävande och frustrerande tycker von Knorring ändå att det är roligt.

– Det finns så många intressanta öden.

Men tidvis känns det som att hon snokar i sådant som inte angår henne.

– Ibland tycker jag att jag sitter på en massa hemligheter. I och med bouppteckningarna vet jag hur många kaffekoppar folk haft i sina skåp. Fast jag behöver ju inte läsa allt och hinner inte heller.

Text: Michaela von Kügelgen

SLS arkivs frågelista

MUSIKEN I DIN VARDAG

Vi omges i dag av musik som når oss via olika medier. Med hjälp av ny teknologi kan vi lyssna på och skapa musik på många olika sätt. Vi kan också mötas kring musik och diskutera den på olika webbplatser och i sociala medier. Vad innebär den tekniska utvecklingen för musiken i din vardag?

För att studera förändringarna har forskarna inom projektet *Digitaliseringens inverkan på minoritetsmusik. Finlandssvensk musikkultur som fallstudie* sammanställt en frågelista om ämnet. Projektet finansieras av SLS och genomförs vid musikvetenskapen vid Åbo Akademi. Det forskningsmaterial som projektet samlar in arkiveras i SLS arkiv.

På sls.fi hittar du en länk till frågelistan. Om du vill svara men inte har möjlighet att göra det på webben, kontakta arkivarie Synnöve Svanström på SLS/Finlands svenska folkmusikinstitut (06 319 5603, synnove.svanstrom@sls.fi) så får du frågelistan och anvisningar. Insamlingen pågår till den 31 juli 2019.

Musiklyssnandet i vardagen

När lyssnar du på eller hör musik (hur ofta, hur mycket)?

I hurudana sammanhang hör eller lyssnar du på musik (var, ensam eller i sällskap)?

Vilken musik hör du/lyssnar du på (ge exempel)?

Väljer du själv musiken du lyssnar på eller låter du någon annan välja? Hur gör du i praktiken? Hur har du hört talas om musiken du lyssnar på?

Hur skulle du beskriva musikens roll och betydelse för dig i din vardag?

Musikkällor

Med vilken utrustning lyssnar du på musik (skivspelare, radio, tv, mobil, dator)? Varierar utrustningen och möjligheterna beroende på när, var och vad du lyssnar på?

Använder du dig av digitala metoder för att lyssna på musik (t.ex. strömningstjänster, internetsajter, programvara osv.)? Hur? Vilka är för- och nackdelarna med de olika musikkällorna?

Om du tänker tillbaka på ditt musiklyssnande, minns du någon särskild ny teknisk utrustning som har varit speciellt betydelsefull för dig?

Har internet förändrat ditt musiklyssnande? Hur, i så fall?

Är det bra eller dåligt med ny teknik? Har din inställning till musikteknik förändrats med åren?

Musikkommunikation

Följer du med eller deltar du i musikdiskussioner på sociala medier eller i tidningar? Vilka internetsajter eller tidningar rör det sig om?

Delar du musik till dina bekanta med hjälp av internet?

Eget musicerande

Spelar, sjunger, eller skapar du själv musik?

När och var framför du musik?

Vilken musik framför du helst?

Har du fått någon utbildning i musik?

Hurudana instrument eller utrustning använder du när du framför eller skapar musik?

Hur har du lärt dig den musik du framför (finns det skillnader beroende på genre)?

Finlandssvensk musik

Lyssnar du på eller framför du musik som du förknippar med finlandssvenskhet? Ge exempel och beskriv gärna hur du definierar finlandssvensk musik.

Hur och när lyssnar du på finlandssvensk musik (ge exempel)?

Finns det en skillnad mellan att lyssna på/framföra/följa med/diskutera finlandssvensk musik jämfört med annan musik?

Upplever du att ny teknologi har påverkat hur du lyssnar/framför/följer med/diskuterar finlandssvensk musik?

Om du tänker på dig själv och din identitet, hur relaterar ditt musikval till din identitet?

Tycker du att det är skillnad på ditt sätt att lyssna på/framföra/följa/diskutera musik och andra människors sätt att göra det (t.ex. sådana som har ett annat modersmål)?

Övrigt

Önskar du tillägga något utöver ovanstående?

SLS SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

– Jag är glad över att kunna lyfta fram aktuell finlands-svensk forskning, den förtjänar mer uppmärksamhet, säger Hanna Nordenswan som blir programledare för SLS podcast *Vetskap* i höst. Foto: Jessie Adler.

En hyllning till forskningen

I höst lanserar SLS podcasten Vetskap *i samarbete med Hufvudstadsbladet. I sammanlagt nio avsnitt får lyssnarna ta del av samtal kring aktuell forskning i Svenskfinland och Norden. Programledare är journalisten och dokumentärfilmaren Hanna Nordenswan.*

POJKAR OCH MASKULINITET, artificiell intelligens, kvinnorollen under medeltiden och vaccinmotstånd. Bland annat de här ämnena ska behandlas i SLS nya podcast *Vetskap*.

– Utgångspunkten är att vi pratar med forskare som gör intressant arbete som man kanske inte hör om så ofta, berättar programledare Hanna Nordenswan som har en bakgrund på bland annat Yle och Sveriges Radio.

Vetskap blir Nordenswans tredje podcast. Tillsammans med utrikesjournalisten **Liselott Lindström** driver hon *Podden om Afrika*, och dessutom producerar hon podcasten *Pure Nonfiction* som handlar om dokumentärer.

– Jag är märkligt inblandad i poddar fastän jag inte alls trodde på dem när de kom, säger Nordenswan med ett skratt.

I början var stötestenen den varierande kvaliteten, men när hon hittade den amerikanska podcasten *S-Town* insåg hon vilket otroligt bra forum poddar är.

– En bra podcast går längre in på djupet än ett traditionellt nyhetsprogram, samtidigt som tonfallet är mer avslappnat.

Ett forum för nya lärdomar

Men varför ska SLS ha en podcast och vad kommer den att tillföra? Så här förklarar Nordenswan behovet:

– Vi lever i en tid av falska nyheter, desinformation och propaganda. För många är det svårt att verifiera var informationen kommer ifrån och poängen med podden är att gå direkt till källan där fakta finns.

Med *Vetskap* vill SLS visa att fakta och information inte behöver vara tråkigt.

– Men inget är heller svartvitt. Vi vill belysa ämnen från flera forskares synvinklar och skapa en intressant diskussion kring dem, säger Nordenswan.

Som dokumentärfilmare fokuserar hon mycket på dramaturgi och säger att en bra intervju och podcast också ska följa en dramaturgisk båge som gör det intressant för lyssnaren. Dessutom är en podcast ett perfekt forum för att lära sig nytt.

– Det är en form som gör att man lär sig utan att plugga och samtidigt blir lite underhållen.

Känslor och fakta

Hanna Nordenswan ser fram emot diskussionerna med forskarna.

– Jag älskar trivia och frågesporter. Den här podden kommer att spä på mitt jobbiga barbeteende när jag berättar fakta för folk som de inte frågat efter, säger hon.

Enligt Nordenswan går hennes roll ut på att leda diskussionen och ställa dumma frågor.

– Men det betyder inte att jag inte skulle kunna ha egna tankar kring forskningen eller utgå från egna erfarenheter om temat tangerar sådana.

Hon poängterar att en bra podcast berör och lockar fram känslor hos lyssnaren.

> ***”Vi vill belysa ämnen från flera forskares synvinklar och skapa en intressant diskussion kring dem.”***

– Det är också lite ironiskt i och med att vi just nu lutar oss mer på känslor än fakta, men samtidigt är det just via känslor som berättelser fastnar bäst i en. Jag tror också att man kan berätta faktabaserade berättelser på ett intressant sätt.

Själv har Nordenswan nyligen flyttat tillbaka till Finland efter tre år i USA och säger att det är speciellt att göra *Vetskap* från ett så kallat utlandsperspektiv.

– Finlandssvensk forskning får inte alltid den uppmärksamhet som den förtjänar, så jag är glad över att den kan lyftas fram på det här sättet. ●

Podcasten *Vetskap* är ett samarbete mellan SLS och Hufvudstadsbladet. Podden lanseras i september och utkommer med ett avsnitt i veckan. Poddavsnitten publiceras på SLS webbplats sls.fi, på Hufvudstadsbladets webbplats hbl.fi och på olika poddplattformar.

Text: Michaela von Kügelgen

Fyra frågor till Glenda Goss

Glenda Goss är en amerikansk musikforskare och författare, känd för sin framstående Sibeliusforskning. Hennes Sibelius-biografi från 2009, Sibelius. A Composer's Life and the Awakening of Finland, *riktar sig särskilt till en internationell publik. Goss har även varit redaktör för den kritiska utgåvan av Sibelius* Kullervo-*symfoni och gett ut hans dittills okända ungdomsbrev. I februari tilldelade SLS henne Fredrik Pacius minnespris.*

Hur kom du in på Sibelius musik?

Olin Downes (1886–1955), som var musikkritiker på *New York Times* och har kallats "Sibelius apostel" på grund av sitt stora engagemang för kompositören, väckte mitt intresse för Sibelius. Downes omfattande korrespondens med honom och flera andra samtida kompositörer var deponerad i biblioteket på det universitet där jag var professor. Jag letade efter ett 1900-talsämne att forska om och fascinerades då av Downes och Sibelius brevväxling, lika mycket för det som sägs tydligt som för det som lämnas osagt.

Du har skrivit en Sibeliusbiografi för en internationell publik, varför tyckte du en sådan behövdes?

När jag kom till Finland första gången hade jag flera aha-upplevelser när jag insåg saker om landet, kulturen och olika uttryck i den, sådant som inte undersöktes i Sibelius-biografierna på engelska. Under mina två årtionden i Finland hade jag förmånen att själv få läsa Sibelius i original i stället för filtrerad genom översättningar och tolkningar. Det fick mig att inse behovet av en internationell biografi för läsare utanför Finland, som skulle förklara outtalade uppfattningar, underliggande idéer och erfarenheter som är självklara för finländare.

Vilken betydelse har Sibelius i ditt eget land, USA?

Orkestermusiker från kust till kust är rätt samstämmiga i sin beundran för Sibelius. Dessutom spelas hans musik i nya aktuella sammanhang. Ett exempel är en konsert i Virginia helt nyligen, när dirigenten **Christopher Zimmerman** och the Fairfax Symphony Orchestra uppförde [Sibelius] *Andante Festivo* och *Valse triste* på en konsert med *Dances of the Yogurt Maker* av den turkiska kompositören **Erberk Eryılmaz**, och på så sätt presenterade Sibelius musik i en global kontext. Och när nationen är i behov av tröst, som under dagarna efter den 11 september, är det Finlandia-hymnen, till olika texter, som sjungs och spelas runtom i landet.

Vad är aktuellt i din forskning just nu?

Jag försöker bilda mig en uppfattning om vilka aspekter på mitt lands musik och historia som särskilt behöver öppnas upp och förklaras för läsare utomlands.

Text/översättning: Hedvig Rask

Sibelius är fortfarande aktuell och beundrad också i USA, säger den amerikanska forskaren Glenda Goss. Foto: Beth Thompson.

BOLLSINNE

Hur mycket kan en fotbollsklubbs historia säga om ett samhälle? Via tre anrika fotbollsklubbar vill SLS-forskaren Katarzyna Herd undersöka historia, gränser och språk vid specifika tidpunkter i Svenskfinland.

FÖR ATT FORSKA om fotboll kunde man anta att det krävs ett brinnande intresse för just fotboll, men före 2012 hade Katarzyna Herd knappt sett en fotbollsmatch. Det var under slutskedet av masterprogrammet i tillämpad kulturanalys vid Lunds universitet som hon ramlade över fotbollsklubben Malmö FF. Då såg hon möjligheterna i att forska i grenen.

– Det finns många aspekter som man kan lyfta fram bara genom att titta på fotboll, säger Herd och nämner bland annat maskulinitet, våld, globalisering, ekonomi, identitet och rivalitet.

Analysen av Malmö FF ledde till en forskning om hur de svenska fotbollsklubbarna skapat sin egen historia. Herd disputerade med doktorsavhandlingen *"We can make new history here": Rituals of producing history in Swedish football clubs* där hon ser närmare på fyra svenska klubbar.

– Samhället utvecklas och allt är flytande, men det finns stabilitet i att en fotbollsklubb funnits i över hundra år.

Idrotten ett samhällsideal

I maj utsågs Herd till SLS-forskare för en forskning om finlandssvenska fotbollsklubbar. Forskningsplanen med rubriken *History, language and football. The position of Swedish-speaking football clubs in Finland* fokuserar på tre klubbar, grundade under olika tidsperioder och på olika håll i landet – IFK Helsingfors (1897), IFK Mariehamn (1919) och FF Jaro (1965).

– Det är intressant att fotbollsklubbarna grundats under så olika tidsperioder – ryska tiden, genast efter självständigheten och sextiotalet. De fungerar som en slags spegel mot de omgivande samhällena.

Via sin forskning vill Herd belysa olika logiker och föreställningar som anknyter till fotbollsklubbar, och hon hoppas att den kommer att ha en relevans för andra etnologer.

> *"Det finns ett ideal om hur man uppfostrar människor och bygger samhällen. Idrott måste vara en del av detta."*

– Vilka slags identiteter uppkommer inom klubbarna?

Enligt henne är det inte obligatoriskt för till exempel en stad att ha en fotbollsklubb, men å andra sidan är det inte heller någon som ifrågasätter det. Fotboll ses som något positivt och uppbyggligt.

– Det finns ett ideal om hur man uppfostrar människor och bygger samhällen. Idrott måste vara en del av detta.

I många fall kan idrott också fungera som något förenande.

– Till exempel kan folk med olika åsikter inte alltid sitta vid samma bord, men de kan heja på samma lag.

Fotboll är kopplat till känslor

Fastän fotboll knappt funnits på Herds karta tidigare har hon valt att fortsätta med temat.

– När jag såg första matchen i Malmö fattade jag hur man ska spela, men allt annat var jättekonstigt. Att folk betalar pengar för att bli besvikna. Det är jättemånga olika känslor som är kopplade till fotbollen och den egna identiteten, det kändes så främmande.

Samtidigt insåg hon vilka otroliga möjligheter det finns att forska i idrott.

– Det handlar inte om fotbollen utan om kontexten och vilka ritualer man har för att skapa historia.

Herd pratar om unga killar som gör egna flaggor och banderoller och kör 600 kilometer åt ett håll en måndag kväll för att se en bortamatch – bara för att köra tillbaka halva natten och gå på jobb nästa dag.

– Det är något där som jag tycker är jättespännande.

Nu ser hon fram emot att dyka ner i arkiven och de finlandssvenska fotbollsklubbarna via den SLS-finansierade forskningsbefattningen vid Åbo Akademi.

– Jag är så lycklig över att jag kan fortsätta med fotbollen, men i en annan kontext än tidigare.

För tio år sedan hade Katarzyna Herd knappast sagt samma sak.

– Jag trodde inte att fotboll skulle vara så lockande. Jag tänkte att spelarna springer efter bollen och gubbarna i publiken skriker och blir besvikna och inget mer, men det finns så mycket mer där.

SLS-forskare är anställda vid universitet och finansieras av SLS. De bedriver forskning inom humaniora och samhällsvetenskaper. Forskningsbefattningarna utlyses på beslut av SLS vetenskapliga nämnder.

Text: Michaela von Kügelgen

SLS-forskaren Katarzyna Herd på Malmö Idrottsplats. Det var tack vare fotbollsklubben Malmö FF som Herd började intressera sig för fotboll som kulturellt fenomen. Nu ska hon forska i tre anrika finlandssvenska fotbolls-klubbar: IFK Helsingfors, IFK Mariehamn och FF Jaro. Foto: Manne Widung.

Programblad och planscher ur Teater Viirus arkiv. SLS/ Teater Viirus arkiv.

Teaterarkiv, fotografier och internerings-läger

Nytt material till arkivet 2018

SLS arkiv har under det gångna året berikats med allt från nya teater- och författararkiv till bröllopsmusik, äldre fotografier och spännande levnadsberättelser. I materialet finns både nya arkiv och ett flertal tillägg till existerande arkiv och samlingar, samt insamlingar och frågelistor.

HISTORISKA och litteraturhistoriska samlingen utökades med närmare tjugo nya donationer och tillägg till trettiofyra existerande arkiv. Bland de nyinkomna släktarkiven finns bland annat släkterna **Falin**, **Grandell**, **Åkerberg**, **Lake**, **Furuhjelm**, **Golowin** och **Basilier**. Även ett flertal person- och familjearkiv donerades till arkivet, liksom en gästbok från Rilaxholm gård i Kyrkslätt och ett par manuskript av **Zacharias Topelius**.

Teater Viirus arkiv

SLS arkivs breda utbud av teatermaterial fick ytterligare förstärkning av Teater Viirus arkiv. Arkivet innehåller handlingar från teaterns verksamhet från starten 1987 fram till 2010. Produktionerna och livet bakom kulisserna dokumenteras i en stor mängd fotografier och inspelningar samt annat material kring teaterns produktioner såsom manuskript, programblad och urklipp. Här finns även handlingar rörande teaterns ledning och administration.

Författararkiv

Lyrikern och litteraturkritikern **Tomas Mikael Bäcks** (f. 1946) arkiv med handlingar kring hans karriär som författare och litteraturkritiker finns nu på SLS. Arkivmaterialet består till stor del av manuskript till diktsamlingar, litteraturrecensioner han skrivit och antologier han medverkat i. I arkivet finns också manuskript till intervjuer med honom samt korrespondens med redaktörer och andra författare.

Bland de många författararkiven på SLS finns nu även lyrikern Tomas Mikael Bäcks arkiv. Foto Juho Paavola.

Levnadsberättelse om privatliv och bolagshistoria

SLS tog emot ett lite annorlunda personarkiv genom en donation av **Ronny Rönnqvist**. Hans levnadsberättelse från 2014 skildrar barndomen i Helsingfors på 1950-talet, militärtjänstgöringen, studierna i statsvetenskap, giftermålet, familjelivet och inte minst anställningen på Finnair, där han arbetade i drygt fyrtio år. I en separat skildring, *Fyra decennier i tjänst hos Finnair*, berättar Rönnqvist om hur bolaget, branschen och Helsingfors-Vanda flygplats utvecklades och förändrades under hans tid på Finnair.

Bröllopsmusik vid språkgränsen

Samlingen för folklig musik- och dansutövning mottog under året flera donationer som innehöll noter, fotografier samt ljud- och videoinspelningar. Ett intressant exempel är **Heikki Nikulas** intervjuer om bröllopsmusik vid språkgränsen i Mellersta Österbotten.

I Perho och Esse ådalar finns en rik folkmusiktradition och gott om duktiga fiolspelmän. Där har svensk- och finskspråkiga byar i århundraden levt sida vid sida och musiktraditioner har mötts och blandats över språkgränsen. Fenomenet har intresserat folkmusikforskare och på 1970-talet gjordes ett större insamlingsprojekt i trakten. Fyrtio år senare, 2010–2012, gjorde Heikki Nikula kompletterande musikinspelningar och intervjuer med tio äldre traditionsbärare och spelmän i nejden. Insamlingen resulterade i en utgåva 2013 och materialet har nu lämnats in till arkivet. Nikulas samling innehåller förutom intervjuer också fotografier och videoinspelningar.

Äldre fotografier

Traditions- och språksamlingens arkivmaterial utökades med bland annat mattraditioner, ortnamn och språkliga livshistorier. När SLS arkiv publicerade frågelistan "Fotografering i förändring" i december 2017 efterlyste man samtidigt äldre fotografier.

Tack vare fotouppropet fick arkivet ta emot sammanlagt drygt 3 000 gamla fotografier: positiv, negativ och flera album

Röda gardets demonstration på Norra Esplanaden i Helsingfors under storstrejken 1905. Fotograf okänd. SLS/Insamling av gamla fotografier.

Knipnäs sjukhus i Ekenäs fungerade som interneringsläger och ingärdades med taggtråds-stängsel, här avbildad av Nándor Mikola i Pia Kutters gästbok. SLS/Pia Kutters arkiv.

Frågelistor och fältinsamling 2018

Fotografering i förändring, frågelista om fotograferingens snabba förändring i samarbete med Lunds universitets folklivsarkiv och Amatörfotografklubben i Helsingfors.

Mitt landskap, frågelista om uppfattningar och erfarenheter av landskap i samarbete med doktoranden Laura Seesmeri vid Åbo universitet. Frågelistan publicerades även på finska av Finska Litteratursällskapet.

”Boys will be boys”? – att vara pojke i svenskspråkig miljö, frågelista tillsammans med SLS-forskaren Jakob Löfgren i samarbete med Folklivsarkivet i Lund och Nordisk folkloristik vid Åbo Akademi. Frågelistan publicerades 2018 och avslutades i början av 2019.

Platser i förändring, tvåårigt insamlingsprojekt 2018–2019. Under året dokumenterades genom intervjuer och fotografering upplevelser av plats och förändring i stadsdelarna Busholmen, Fiskehamnen och Arabiastranden i Helsingfors. Inom ramen för projektet publicerades i december även frågelistan **Riva ner och bygga upp** som avslutas sommaren 2019. Insamlingen görs i samarbete med Yle.

Folkmusik och teknologi, frågelista för SLS forskningsprojekt Digitaliseringens inverkan på minoritetsmusik (musikvetenskap, Åbo Akademi). Frågelistan kompletterades med intervjuer.

Minns du OUF:s nyårsrevyer 1975–1998?, frågelista riktad till aktiva i Oravais ungdomsförenings revyer.

Upprop om **insamling av folkmusikbilder** inleddes i slutet av 2018 och fortsätter 2019.

Genom **fältinsamlingar** inkom material om mobilspel i språkundervisningen, (inspelningar, filmer, skärmklipp), resor, livsstil och digitala medier (intervjuer), österbottniska musiker i Sverige (intervjuer, fotografier), samlare och samlande (intervjuer, fotografier) samt om minnesskildringar från Närpes (intervjuer).

Olika **folkmusikevenemang** dokumenterades i samband med centrala tillställningar under året. Dokumentationerna gjordes genom fotografering, inspelning och filmning.

Arkivet **fotodokumenterade** abiturienternas penkisåkande i Vasa och det offentliga firandet av 100-årsminnet av jägarnas hemkomst till Vasa 1918. En berättarkväll i Vikinga byaförenings regi i Vasa dokumenterades genom foto och inspelning.

från cirka 1880 till 1960-talet. En stor del är visitkortsfotografier, d.v.s. små porträtt tagna hos fotograf. Den här typen av bilder som man bytte med varandra, därav benämningen, var mycket populära årtiondena före och kring sekelskiftet 1900. I samlingen finns också amatörfotografier som är inlimmade i album; här finns bilder av släktingar och vänner i vardag och fest, på sommarstället och på resor. Glädjande många av de avbildade personerna är identifierade. Här finns även intressanta bilder som fångar historiska ögonblick, såsom konstnären **Albert Edelfelts** begravningståg och storstrejken 1905 i Helsingfors.

Dagbok från interneringsläger

Traditions- och lokalhistoriska samlingen i Österbotten utökades bland annat med ett flertal person- och familjearkiv, fotografier från byn Härkmeri och en film från byn Skaftung. Ett spännande personarkiv utgörs av **Pia Kutters** (1908–1988) gästbok från åren 1945–1946, som innehåller anteckningar från interneringslägren i Lembois och Ekenäs.

Pia Kutter och hennes tyske man **Harald Kutter** (1908–1964) var internerade till följd av vapenstilleståndsavtalet mellan Finland och Sovjetunionen 1944. Avtalet förband Finland att internera alla tyska och ungerska medborgare som befann sig i landet och utvidgades senare till att även gälla deras familjer. Åren 1944–1947 fanns det sammanlagt nio interneringsläger i Finland och 470 internerade. De förlorade inte bara sin frihet för en tid, utan även all egendom, som överläts till Sovjetunionen.

Anteckningarna i gästboken börjar i februari 1945 under makarna Kutters tid i läger nummer 1 i Lembois utanför Tammerfors. I november förflyttas makarna till lägret på Knipnäs sjukhus i Ekenäs, där de tillbringade den resterande interneringstiden fram till frigivningen i slutet av mars 1946. På Knipnäs var omkring 300 tyska och ungerska medborgare samt deras familjer internerade samtidigt. Anteckningarna är i huvudsak skrivna på svenska och tyska. Gästboken innehåller också illustrationer av den framstående akvarellkonstnären **Nándor Mikola**, tidigare Mikolajcsik (1911–2006), som var född i Ungern och i mitten av 1930-talet flyttade till Finland, där han bosatte sig i Vasa.

*

SLS tackar samtliga donatorer och andra personer som bidragit till att utöka arkivets bestånd!

Arkiven som tas upp i artikeln är fritt tillgängliga, men för författararkivet krävs tillstånd av författaren. En förteckning över alla donationer till arkivet finns i SLS årsredovisning på sls.fi.

Nytt ur SLS utgivning

VÅRENS BÖCKER

HENRY PARLAND

Prosa

Utg. Elisa Veit

Henry Parlands Skrifter 2

I dag är Henry Parland (1908–1930) främst känd för sina dikter och romanen *Sönder*, men han skrev också noveller och kortprosa under hela sin tid som författare. I *Prosa* samlas Parlands samtliga berättande kortprosa, tillsammans med ett tiotal dagboksanteckningar, de enda som finns bevarade. Vi följer författaren från tonårens mardrömmar via förbudslagstidens Helsingfors till Kaunas regniga gator.

342 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 28 euro. ISBN 978-951-583-436-2. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Utkommer även gratis på parland.sls.fi.

RAIMO SAVOLAINEN

Med bildningens kraft

J. V. Snellmans liv

Under sitt liv uppträdde Snellman i många roller, som studentpolitiker, erkänd europeisk filosof och resenär i Europa, skolrektor, journalist, professor, senator och lantdagsman. Han arbetade för den finska nationens ställning och framhävde bildning som en förutsättning för nationens utveckling. Boken är en kronologisk framställning av Snellmans liv och verksamhet fram till 1860-talet. Fokus ligger på Snellmans egen bildningsprocess: hur han genom sina egna erfarenheter och sin övertygelse utvecklade ett kritiskt och självständigt tänkande och blev en aktiv opinionsbildare i samhället.

Boken är en förkortning av det finska originalet *Sivistyksen voimalla. J.V. Snellmanin elämä* (Edita Publishing Oy 2006).

727 s., inbunden, illustrerad, övers. Leif Pietilä & Pertti Hakala, cirkapris 38 euro. ISBN 978-951-583-442-3. Utkommer även gratis på sls.fi.

ZACHARIAS TOPELIUS

Finland i 19de seklet

Utg. Katarina Pihlflyckt
Zacharias Topelius Skrifter XIV

Det illustrerade praktverket utgavs 1893 på initiativ av Leo Mechelin och ingick i hans politiska program för att motivera Finlands särställning i det ryska riket. Topelius intog en central ställning vid planeringen och skrev förordet och de inledande kapitlen. Här sammanfattar han den bild av landet och folket som kom att prägla generationer framåt. Tillsammans med Topelius tidigare bildverk, föreläsningar och läseböcker utgör verket en helhet som visar hur hans synsätt inom historia och geografi utvecklades.

Utkommer gratis på topelius.sls.fi. Utgåvan består av Topelius bidrag och därtill hörande illustrationer, verket i sin helhet finns tillgängligt som faksimil.

Författaren Topelius – med historien mot strömmen

Red. Pia Forssell & Carola Herberts

Topelius 200-årsjubileum har gett forskare och författare i Finland och Sverige anledning att se författarskapet i ny belysning och i nya sammanhang. I arton artiklar och essäer presenteras romanförfattaren, folkbildaren, historikern, akademikern, dramatikern och sagoberättaren. Här studeras bl.a. Topelius som futurolog, hans språkbruk, hans syn på samerna, receptionen av hans verk i Ryssland och hur *Fältskärns berättelser* framträdde som tecknad serie.

469 s., häftad, illustrerad, cirkapris 25 euro. ISBN 978-951-583-443-0. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Utkommer även gratis på sls.fi.

STEFAN NYGÅRD & HENRIKA TANDEFELT

Skrivandets villkor och gemenskap

Finlands svenska författareförening 1919–2019

Finlands svenska författareförenings historia ringar in hundra år av fackligt engagemang och litterära debatter. Föreningen har varit en viktig plats för gemenskap och kontakter författare emellan, och för möten mellan läsare och författare. Frågor som ständigt återkommer är: Vad är god litteratur? Hur ser den finlandssvenska litteraturens framtid ut? Boken visar hur författaryrket professionaliserades under 1900-talet och hur författareföreningen tillsammans med finska, nordiska och europeiska organisationer genom åren har verkat för upphovsrätt, skrivandets ekonomiska villkor och yttrandefrihet.

456 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 28 euro. ISBN 978-951-583-460-7.

HÖSTENS BÖCKER

HENRY PARLAND

Kritik

Utg. Per Stam

Henry Parlands Skrifter 3

Under sin tid i Litauen 1929–1930 verkade Henry Parland (1908–1930) som journalist och kritiker i finländsk och litauisk press. Han skrev bland annat om litteratur, judisk teater, sovjetrysk film, samtidens mode och finländsk politik. För första gången samlas samtliga publicerade och tidigare otryckta artiklar på tyska och svenska i en volym. I *Kritik* framträder en mångsidig och intellektuell kritiker.

Ca 475 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 30 euro, utkommer i oktober. ISBN 978-951-583-474-4. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag. Utkommer även gratis på parland.sls.fi.

HENRY PARLAND

Korrespondens och Brev

Utg. Elisa Veit

Henry Parlands Skrifter 4

Den digitala utgåvan *Korrespondens* innehåller alla bevarade brev till och från Henry Parland. Bland brevskrivarna finns poeten Gunnar Björling, vännen Sven Grönvall och författarens bekymrade föräldrar. Materialet vittnar om Parlands flerspråkighet: brev på ryska och tyska återges i original och översättning. Den tryckta utgåvan *Brev* innehåller Henry Parlands egna brev, på svenska och i svensk översättning.

Korrespondens utkommer gratis på parland.sls.fi. *Brev*, ca 350 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 28 euro, utkommer i december. ISBN 978-951-583-475-1. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag.

Finländsk svenska från medeltid till 1860

Red. Marika Tandefelt

Svenskan i Finland i dag och i går III:1

I den femte volymen i bokserien anläggs språkvetenskapliga, historiska, litteraturvetenskapliga och pedagogiska perspektiv på hur ett skriftsamhälle på svenska växer fram i Finland. Kyrkliga och administrativa texter skrevs av ett fåtal, men när läs- och skrivkunnigheten spreds i befolkningen skapades allt fler texter såväl av nyttoskäl som för nöjes skull. Nya genrer tillkom och en viss normering av skriftspråket blev nödvändig, vilket i sin tur så småningom påverkade talspråket. På avstånd från Sverige, i en ny politisk situation efter 1809, förändrades svenskans position och början till en trekamp mellan svenskan, finskan och ryskan kan skönjas.

Ca 400 s., inbunden, cirkapris 32 euro, utkommer i augusti. ISBN 978-951-583-456-0.

Finländsk svenska från 1860 till nutid

Red. Marika Tandefelt

Svenskan i Finland i dag och i går III:2

Den sjätte volymen i bokserien tar avstamp i 1860-talet, då många för såväl svenskan som finskan viktiga reformer genomfördes i landet. Intresset för den finländska svenskans särdrag vaknade, och grunden till dagens finlandssvenska språkvård lades kring sekelskiftet 1900. Man samlade in exempel på skiljaktigheter, och man diskuterade risken med att svenskan i Finland skulle avlägsna sig från svenskan i Sverige. Språket i skönlitteraturen och på teaterscenen väckte då särskilt intresse. Hundra år senare finns det fortfarande ett levande intresse för svenskan i Finland både i tal och i skrift, och språkforskarens verktygslåda innehåller fler redskap än förr.

Ca 440 s., inbunden, cirkapris 32 euro, utkommer i augusti. ISBN 978-951-583-457-7.

Finlandssvenska ordspråk och talesätt

Snart hittar du en mängd ordspråk och talesätt på orsprak.sls.fi! Du kan söka enligt ämnesord, ort eller tema på en webbsida som bygger på Carola Ekrems bok Många krokar i långdansen (2017). Materialet har utökats och består av närmare 19 000 ordspråksvarianter på dialekt.

HANNA-REETTA SCHRECK

Jag målar som en gud

Ellen Thesleffs liv och konst

Ellen Thesleff (1869–1954) är en av Finlands första expressionister och hör till Nordens mest framstående målare. Hon var en modig visionär och en entusiastisk kosmopolit som kände sig hemma i såväl Finland som Paris och Florens. Hanna-Reetta Schreck är den första som fördjupat sig i Thesleffs omfattande brevväxling och via den får läsaren ta del av konstnärens fascinerande historia. Boken ger också en inblick i Thesleffs mångfasetterade konst och ett stort antal av de viktigaste verken ingår, liksom många fotografier som belyser privatlivet.

Boken är en översättning av det finska originalet *Minä maalaan kuin jumala* (Teos 2017).

Ca 430 s., inbunden, illustrerad, övers. Camilla Frostell, cirkapris 36 euro, utkommer i augusti. ISBN 978-951-583-462-1. Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag.

Historiska och litteraturhistoriska studier 94

Red. Anna Biström & Maren Jonasson

Teman för HLS 94 är ”galenskap” och gränser – mellan det normala och det avvikande, det galna och det geniala. I artiklar, essäer och översikter diskuteras bland annat olika behandlingsmetoder i mentalvården ur historiskt perspektiv samt kvinnlig galenskap och manlig genialitet i det konstnärliga skapandet. Dessutom ingår texter kring andra ämnen, till exempel en romanförfattares reflexion över året 1918 samt Sara Stridsbergs festtal från SLS årshögtid.

Ca 300 s., häftad, cirkapris 26 euro, utkommer i september. ISBN 978-951-583-473-7. Utkommer även gratis på hls.journal.fi.

ANNE BERGMAN & CAROLA EKREM

Stora finlandssvenska festboken

Hur har den svenskspråkiga befolkningen i Finland firat årets festdagar och livets högtider från 1800-talet fram till i dag? Utöver de självklara högtiderna som jul, påsk och midsommar får vi veta mer om traditionerna kring Runebergsdagen, sjusovardagen, halloween och Svenska dagen. I bokens andra del behandlas de individuella livsfesterna från barnsängskalas och skolårets festligheter till bröllop, födelsekalas och traditioner vid livets slut. Anne Bergman och Carola Ekrem är experter på festseder i Svenskfinland och deras bok bygger på ett omfattande traditionsmaterial ur SLS arkiv.

Ca 550 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 34 euro, utkommer i december. ISBN 978-951-583-461-4.

Handel med konst

Språk och dialog i Paul Sinebrychoffs brevsamling från sekelskiftet 1900

Red. Hanna Lehti-Eklund & Beatrice Silén

Paul Sinebrychoff (1859–1917), direktör och bryggeriägare, byggde under sin livstid upp en konstsamling som i dag ägs av Konstmuseet Sinebrychoff. Brevväxlingen mellan honom och konsthandlare i Sverige utgör ett unikt exempel på affärskorrespondens kring sekelskiftet 1900. Språkligt sett är breven intressanta eftersom man här kan följa större språkliga förändringar i svenskan som vid denna tid höll på att ske eller redan var i gång. Utmärkande för affärskorrespondens är att texterna innehåller språkhandlingar såsom krav och erbjudanden, vilket ofta saknas i privatbrev. I boken analyserar åtta språkforskare vid Helsingfors universitet språkliga drag i breven ur olika synvinklar.

Ca 400 s., häftad, illustrerad, cirkapris 28 euro, utkommer i december. ISBN 978-951-583-476-8.

ULRIKA GUSTAFSSON

Min ljusa stad – Sally Salminen, livet och litteraturen

Plötsligt stiger någon ur ledet. Bryter med traditionen, ifrågasätter vanorna och skapar oordning. Sally Salminen föddes som småbrukardotter i den åländska skärgården och emigrerade 1930 till depressionens USA för att arbeta som hembiträde. Under den knappa fritid hon hade skrev hon romanen *Katrina*, med vilken hon vann första pris i Nordisk Romanpristävlan hösten 1936. Romanen väckte sensationellt uppseende och hon var en hyllad författare när hon återvände till Norden. Salminen har gärna framställts som folklivsskildrare och enboksförfattare. Men det finns så mycket mer att upptäcka. Redan hennes livsberättelse är fängslande och fylld av dramatik. Hon var en skapande människa – med både sin könstillhörighet och sin klasstillhörighet emot sig – och skrev ytterligare en mängd böcker. I dessa står den moderna individen, som hon själv representerar, i centrum: sökande, orolig, drömmande och målmedveten.

Ca 400 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 28 euro, utkommer i september. ISBN 978-951-583-477-5 . Utges i Sverige i samarbete med Appell Förlag.

ZACHARIAS TOPELIUS

Nya blad och Ljung

Utg. Carola Herberts
Zacharias Topelius Skrifter II

Topelius engagerade sig med åren i många olika sammanhang och verksamhetsfält. I samtliga roller var diktandet ett sätt att föra fram angelägna budskap, men också ett sätt att roa och förnöja. Dikterna samlade han i *Nya blad* (1870) och *Ljung* (1889). Här ingår naturlyrik, romanser i folkviseton, dikter som förevigar viktiga märkeshändelser och lyfter fram betydelsefulla personer. Samlingarna blir med sina skiftande perspektiv ett levande kalejdoskop mot sin samtid.

Ca 700 s., inbunden, pris 34 euro, utkommer i september. ISBN 978-951-583-472-0. Utkommer även gratis på topelius.sls.fi.

ZACHARIAS TOPELIUS

Övrig lyrik

Utg. Carola Herberts
Zacharias Topelius Skrifter III

Den tredje lyrikutgåvan i serien Zacharias Topelius Skrifter innehåller ett urval dikter som Topelius inte tog med i någon samling. Urvalet breddar bilden av lyrikern Topelius: här finns icke-tryckta dikter av den unge studenten, polemiserande och raljerande debattinlägg på vers och politiskt brännbara dikter som censurerades i *Helsingfors Tidningar*. I utgåvan publiceras också Topelius tjugo handskrivna dikthäften som faksimil.

Utkommer gratis på topelius.sls.fi.

ZACHARIAS TOPELIUS

Boken om vårt land – Maamme kirja

Red. Sakari Katajamäki

Zacharias Topelius läsebok för folkskolan *Boken om Vårt Land* (1875) och dess finska översättning *Maamme kirja* (1876) har format uppfattningarna om Finland och dess folk hos flera generationer av finländare. Bakgrunden till läseboken, dess betydelse och förändringar från storfurstendömets dagar till andra världskriget belyses i denna tvåspråkiga utgåva. Den består av den första upplagan av *Boken om Vårt Land* och den första reviderade upplagan av *Maamme kirja* (1878). Boken är försedd med en omfattande inledning och kommentarer. Utges i samarbete med Finska Litteratursällskapet.

Ca 430 s., inbunden, illustrerad, cirkapris 39 euro, utkommer i augusti. ISBN 978-951-858-057-0.

MUSIK

Folk och musik 2019

Red. Annika Richard & Fredrik Hertzberg

Folk och musik som tidigare getts ut i tryckt form har nu för första gången publicerats som e-tidskrift. Den röda tråden i artiklarna är folkmusiken i dag i de olika nordiska länderna. Frågor som diskuteras är bland annat hur den digitaliserade och globaliserade värld vi lever i påverkar den lokala folkmusiken på olika sätt, och hur lätt det i dag är att sprida musiken utöver egna gränser. Den utvecklade teknologin skapar nya vägar och möjligheter för folkmusiken och bidrar till att t.ex. äldre material kan (åter)användas och inkorporeras på olika sätt, och därmed även återupptäckas.

Folk och musik finns på fom.journal.fi.

LENA GRANBACK MED MUSIKER

Vaggvisor för vuxna

Äldre visor i ny tolkning
Folkmusik från Finlands svenskbygder 34

Skivan *Vaggvisor för vuxna* är en dokumentation av tretton gamla, bortglömda vaggvisor som sjungits runtom i Svenskfinland i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Vaggvisan har gett utrymme för spontana textvarianter och underhållning; de kunde vara muntra och roliga, sorgliga, skrämmande eller rent av småfräcka. För musiken står Lena Granback med musikerna Richard Mitts, Roger Bäck, Stefan Backas och Peter Enroth, som även har arrangerat visorna.

Cirkapris 15 euro. Skivan publiceras även på streamingtjänster på webben. FMICD34.

PROGRAMKVÄLLAR

HÖSTEN 2019

MÅNDAGEN DEN 9 SEPTEMBER KL. 18–20

Språklig variation i stad och bygd

Ann-Marie Ivars: Svenskan i Finland har många lokala varianter

Therese Leinonen: Si och tri eller se och tre? Di och dem eller bara dom? Variation i regionhuvudstädernas språk

MÅNDAGEN DEN 14 OKTOBER KL. 18–20

En levande finlandssvenska – språk i förändring

Marika Tandefelt: Förändringar i språket kommer oftast smygande

Maria Fremer: Tilltal i Finland och i Sverige

MÅNDAGEN DEN 11 NOVEMBER KL. 18–20

Hela världen en ö – om att drabbas av världen och gräva där man står

Medverkande: **Eva Odrischinsky, Carina Karlsson och Ulrika Gustafsson** (om **Sally Salminen**)

Författarkväll i samarbete med Förlaget och Schildts & Söderströms

MÅNDAGEN DEN 9 DECEMBER KL. 18–20

Finlandssvenskt mediespråk

Charlotta af Hällström-Reijonen: Finlandismerna i våra tidningar

Anna Maria Gustafsson: Språkvårdens syn på det svenska mediespråket i dagens Finland

SLS HUS, RIDDAREGATAN 5, HELSINGFORS

SLS SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

Programkvällarna är gratis och öppna för alla.

Prenumerera på SLS nyhetsbrev!

SLS nyhetsbrev innehåller information om det senaste som pågår hos oss – från boknyheter till forskningsrön och pärlor ur SLS arkiv. Du kan prenumerera på nyhetsbrevet genom att fylla i ett formulär på sls.fi, eller skicka ett e-postmeddelande med rubriken "SLS nyhetsbrev" till nyhetsbrev@sls.fi.

Vill du bli medlem i SLS?

Du kan ansöka om medlemskap via sällskapets webbplats www.sls.fi eller genom att skicka in en ansökan till adressen nedan. Som medlem får du SLS medlemstidning Källan, årsboken Historiska och litteraturhistoriska studier gratis samt 50 % rabatt på ett exemplar av varje bok i SLS skriftserie (om ej annat anges). Medlemsavgifter: årsmedlemmar 25 euro, ständigt medlemskap 800 euro.

Beställ *Källan* gratis!

SLS tidning *Källan* utkommer två gånger om året. Du kan beställa hem gratis exemplar av *Källan* eller prenumerera kostnadsfritt på tidningen. För beställningar, skriv till info@sls.fi eller ring 09 618 777.

SLS

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPET I FINLAND

PB 158, 00171 Helsingfors
(besöksadress: Riddaregatan 5, Helsingfors)
Öppet vardagar 9.00–16.00

SLS I VASA
Handelsesplanaden 23, 65100 Vasa
Öppet tisdag–torsdag 10.00–16.00

Tfn 09 618 777 (gemensam växel)
info@sls.fi www.sls.fi